

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

„JÁDRO MÉHO FILOZOFICKÉHO NÁZORU.“
ROMANTICKÁ NATURFILOZOFIE JIŘÍHO FRANTIŠKA Z BUQUOY

Vedoucí práce: PhDr. et Dr. phil. Ivo Cerman, Ph. D.

Autor práce: Michal Morawetz

Studijní obor: Historie

Ročník: 1.

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Velenice 11. května 2011

Rád bych poděkoval PhDr. et Dr. phil. Ivu Cermanovi, Ph. D. za cenné rady při vedení práce, mým přátelům za podporu při jejím vytváření a rodině za umožnění studia. Poděkování patří rovněž zaměstnancům Státního oblastního archivu v Třeboni za ochotné zapůjčování pramenů k této práci.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na rekonstrukci základních principů filozofie Jiřího Františka z Buquoy. Vychází zejména z analýzy jeho pojednání *Kern meiner philosophischen Grundansicht* (kolem roku 1825), jež existuje pouze v rukopise v písemné pozůstalosti šlechtického filozofa v rodinném archivu Buquoyů ve Státním oblastním archivu v Třeboni. Téma je zkoumáno z hlediska současné metodiky intelektuálních dějin a z hlediska současné diskuze o syntéze přírodovědných a společenských věd v době pozdního osvícenství a romantismu. Cílem práce je začlenit Buquoyovo dílo do dobového vědeckého a sociálního kontextu a interpretovat jeho myšlenky o fungování světa a roli přírody, člověka a Boha v něm. V úvodní kapitole je nastíněn dosavadní stav bádání a literatura k tématu, obraz hraběte Buquoye v historiografii a je provedena vnější kritika vybraného pramene. Druhá kapitola představuje filozofické myšlení kolem roku 1800 a vykládá hlavní myšlenky *Naturphilosophie*. Následující kapitola se zaměřuje na výchovu, vzdělání a zájmy hraběte a čtvrtá kapitola je rozbořem zvoleného spisu.

Abstract

The bachelor thesis is focused on a reconstruction of fundamental ideas in the philosophy of Georg Franz Buquoy. It is based on the analysis of his tract *Kern meiner philosophischen Grundansicht* (around 1825), which only exists as a manuscript, and is deposited in Buquoy's Family Archives in the State Regional Archives in Třeboň. The discussion of this subject is based on methods of intellectual history. I proceed from the current debate on the relationship between natural science and humanities at the time of late enlightenment and romanticism. I endeavour to reintegrate Buquoy's oeuvre into the historical scientific and social context, and interpret his ideas about the world order and about the role of nature, man, and God in this world. The introductory chapter surveys the development of the historical research and analyzes the historical works I have used. Apart from that, I reconstruct Buquoy's image in the historiography and explain which archival sources I have used. The 2nd chapter introduces the philosophical way of thinking in the Austrian *Vormärz* and explains the main ideas of German and Austrian *Naturphilosophie*. The following chapter focuses on education, learning and the interests of Georg Franz Buquoy. The fourth chapter analyses the philosophical tract under discussion.

Obsah

I. Úvod	7
I. 1. Stav bádání a literatura k tématu	7
I. 2. Jiří František Buquoy v historiografii	10
I. 3. Vnější kritika pramene a výchozí otázky	15
II. Filozofie a příroda kolem roku 1800	17
III. Životopis Jiřího Františka Buquoye	27
III. 1. Výchova a vzdělání	27
III. 2. Vědec, vynálezce, podnikatel	32
IV. Buquoyovo jádro filozofického názoru	40
IV. 1. Příroda a vzorec jejího života	40
IV. 2. Filozofování	46
IV. 3. Vztah k víře a rozumu	50
IV. 4. Vývoj přírodnin	52
IV. 5. Mravní svoboda	54
V. Závěr	57
VI. Seznam použitých pramenů a literatury	59
VI. 1. Seznam nevydaných pramenů	59
VI. 2. Seznam vydaných pramenů	59
VI. 3. Seznam použité literatury	60
VII. Seznam použitých zkratk	65
VIII. Přílohy	66
VIII. 1. Seznam příloh	66
VIII. 2. Vyobrazení	67

I. Úvod

I. 1. Stav bádání a literatura k tématu

Intelektuální dějiny stále nejsou v českém prostředí příliš rozšířeným přístupem v historickém zkoumání. Bádání na pomezí historie, dějin filozofie a dějin vědy si teprve hledá místo v domácí historiografii.¹ Neznamená to ovšem, že by se historik se zájmem o intelektuální dějiny první třetiny 19. století neměl čeho chytit. Při výběru vhodné literatury k tématu se bude setkávat jak s biograficky či kulturněhistoricky pojatými díly, tak s pracemi o dějinách věd (v našem případě půjde v první řadě o dějiny filozofie a biologie). Jeho úkolem pak bude snaha o pochopení myšlení konkrétního člověka a interpretace jeho myšlenek.

Ve starší historiografii bývalo upozadováno osvícenství a důraz kladli autoři na národní obrození. Jedním z takových děl, metodologicky zařaditelných ke kulturním dějinám, je práce bratislavského profesora Josefa Hanuše *Národní museum a naše obrození*.² Autor zde již ve dvacátých letech minulého století zdůrazňuje podíl české šlechty na národním hnutí, a to od konce 17. století do poloviny století devatenáctého. Podle Hanuše recipuje česká šlechta na začátku 18. století myšlenky západních filozofů a vytváří tak základ pro české národní hnutí. Druhá polovina století je pak význačná tereziánskými a josefinskými reformami, výrazným vlivem zednářských lóží, vyzdvihuje rovněž vlastenecké ovzduší salónu Františka Antonína Nostice. Část věnovaná době mezi lety 1790 až 1848 byla recenzentem Josefem Pekařem nazvána monografií o hrabatech ze Šternberku.³ Přestože se zde Hanuš skutečně věnoval zejména Jáchymovi, Kašparovi a Františkovi ze Šternberku, přivádí do historiografie i osobu námi sledovaného hraběte Buquoye. Na konci knihy pak shrnuje, že české

¹ Z českých prací hlásících se k intelektuálním dějinám je vhodné zmínit alespoň monografii Vladimíra Urbánka o myšlení pobělohorských exulantů. Vladimír URBÁNEK, *Eschatologie, vědění a politika. Příspěvek k dějinám myšlení pobělohorského exilu*, České Budějovice 2008 (= Monographia historica IX). Z děl zahraničních historiků je v našem prostředí známá zejména práce Roberta Johna Westona Evanse o intelektuálních zájmech Rudolfa II., ve které se mu podařilo vědecky vyložit okultismus. Srv. Robert John Weston EVANS, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997.

² Josef HANUŠ, *Národní museum a naše obrození. K stoletému jubileu založení musea*, Praha 1921.

³ Josef PEKAŘ, *Josef Hanuš. Národní museum a naše obrození. K stoletému jubileu založení musea*, Praha 1921, ČČH 28, 1922, s. 471.

národní hnutí vychází více z vlastenecké tradice českého národa, než z osvícenství, které vlastencům jen dodalo odvalu v boji proti germanizačním snahám Vídně. Toto nacionalistické pojetí bylo kritizováno již Pekařem.⁴ Přes převládající dobový nacionalistický diskurs lze Hanušovu práci i dnes pokládat za cenné dílo. Zejména pak díky skutečnosti, že zařazuje šlechtu do kulturních dějin země.

Na práci s podobným zaměřením pak čekala historiografie několik desetiletí. Teprve nedávno vyšla kniha americké historičky Rity Krueger s názvem *Czech, German, and Noble. Status and National Identity in Habsburg Bohemia*.⁵ Autorka se zaměřuje podobně jako Hanuš na českou (zemskou) šlechtu v době přechodu mezi starým režimem a modernou. Inspirována teorií německého sociologa frankfurtské školy Jürgena Habermase o privátní a veřejné sféře se pouští do interpretace intelektuálních prostředí, která vytvářela například Královská česká společnost nauk, Společnost přátel umění, různé salóny a divadla. Neopomíná ani prostor parků a zahrad a věnuje se založení Národního muzea. Z konkrétních osobností je zde velký prostor věnován opět hrabatům ze Šternberku a stranou není ani Jiří František Buquoy a jeho členství v různých vlasteneckých společnostech. Potvrzuje aktivní roli šlechty v kultuře přelomu 18. a 19. století.

Jednou z dalších možností, jak zpracovat historickou osobnost, je využití biografické metody. Z biografii je pro naše období důležitá práce Jiřího Majera o Kašparovi ze Šternberka.⁶ Autor postupuje chronologicky od Šternberkova mládí až ke konci života. Jednotlivé kapitoly průběžně přerušuje analýzou společenských a vědeckých problémů té doby (zejména událostí kolem založení Národního muzea). Práce přibližuje dosud málo známá témata předbřeznové doby, jakými jsou výsledky české vědy v evropském kontextu nebo úsilí o rozvoj průmyslového a zemědělského podnikání.

Ne vždy ale bývá nutné zachytit celý život a všechny aspekty vybrané osobnosti. Trochu neobvyklý pohled na Johanna Wolfganga von Goethe podává kniha Dušana Pleštila *Okem ducha*.⁷ Goethe je zde představen jako vědec věnující se pozorování živé

⁴ TAMTÉŽ, s. 473.

⁵ RITA KRUEGER, *Czech, German, and Noble. Status and National Identity in Habsburg Bohemia*, Oxford 2009.

⁶ JIŘÍ MAJER, *Kašpar Šternberk*, Praha 1997.

⁷ DUŠAN PLEŠTIL, *Okem ducha. Živá příroda v přírodovědných spisech Johanna Wolfganga Goetheho*, Praha 2006.

přírody a jeho přírodovědné teorie a názory jsou ústředním motivem knihy. Škoda jen, že autor nechává zcela bez povšimnutí vztah mezi Buquoyem a Goethem, neboť jejich uvažování o živé přírodě se jeví velmi podobně a jejich dvacetileté vzájemné setkávání jistě zanechalo své stopy na názorech obou vědců.

Nepříliš širokou škálu knih o vědcích se pokusil rozšířit francouzský historik Christophe Charle dějinami intelektuálů 19. století.⁸ Ve své syntéze neshrnuje jen dosud známé poznatky, ale snaží se ukázat myšlení v trochu jiném světle. Pokouší se sledovat společenské a politické změny, jejich vliv na postavení intelektuálů ve společnosti a také míru, jakou se sami intelektuálové na změnách podíleli. Srovnává zejména postavení intelektuálů v Anglii, Francii a Německu, stranou jeho zájmu ale nezůstává ani ruské nebo středoevropské, zejména vídeňské prostředí. Každou epochu se snaží charakterizovat určitým typem intelektuála (dandy, pokrokář, revolucionář, mesiáš, anarchista). Existenčních jistot nabývají podle něj intelektuálové až v šedesátých letech 19. století a jeho líčení vrcholí Dreyfusovou aférou, kdy podle jeho slov získává pojem „intelektuál“ poprvé konkrétní obsah.

Vznikaly i práce, které se nevěnují v první řadě historickým osobnostem, ale vývoji vědy. Historik přírodních věd Jan Janko přináší svou prací *Vědy o životě v českých zemích*⁹ rozsáhlý soubor jmen a dat k dějinám české vědy bez ohledu na národnostní a jazykové prostředí. Přes převládající popisný ráz je dílo vynikajícím přehledem nepříliš zmapovaných dějin přírodních věd.

Významnou prací zabývající se intelektuálními dějinami pozdního osvícenství je kniha amerického historika Petera Hannse Reilla *Vitalizing Nature in the Enlightenment*.¹⁰ Pro nás je podstatný vztah osvícenského vitalismu a romantické *Naturphilosophie*, kterému se v knize věnuje. Jako modelový příklad mu slouží bratři Humboldtové.

Za zmínku stojí rozhodně i sborník uspořádaný Friedrichem Strackem, mapující humanitně zaměřené bádání a kulturní život v německé Jeně kolem roku 1800.¹¹ Právě

⁸ Christophe CHARLE, *Intelektuálové v Evropě 19. století*, Brno 2004.

⁹ Jan JANKO, *Vědy o životě v českých zemích 1750-1950*, Praha 1997 (= Práce z dějin Akademie věd, série B, svazek 12).

¹⁰ Peter Hanns REILL, *Vitalizing Nature in the Enlightenment*, Berkeley – Los Angeles – London 2005.

¹¹ Friedrich STRACK (ed.), *Evolution des Geistes. Jena um 1800*, Stuttgart 1994.

s jenským filozofem Lorenzem Okenem udržoval Jiří František Buquoy přátelské vztahy a publikoval v jeho interdisciplinárně laděném časopise *Isis* své příspěvky. Sborník obsahuje i část o *Naturphilosophie* a přírodovědě, která nás bude nejvíce zajímat.

Dosavadní bádání se zaměřovalo zejména na výklad národního obrození. Málo prostoru se v něm dostávalo vlivu osvícenských myšlenek a roli šlechty v kultuře českých zemí. Aristokracie bývala vnímána jako oddělená společenská vrstva a její zapojení se do kulturního života přelomu 18. a 19. století nebylo dostatečně reflektováno. Velký význam jí nebyl přikládán ani ve vývoji domácí vědy a panovala představa, že tyto sféry jsou ryzí doménou měšťanstva. Uvedená díla týkající se intelektuálního cítění šlechty, dějin věd a filozofie na počátku 19. století jsou v domácí i zahraniční literatuře bohužel spíše ojedinělá. Přesto zaznamenáváme v posledních letech mírný nárůst zájmu o takováto témata. Výzkum se ale věnuje myšlení osobností z protestantského prostředí. Tato práce si klade mimo jiné za cíl přestavit myšlení aristokrata z ryze katolické rodiny a přiblížit jeho názory v kontextu evropské vědy.

I. 2. Jiří František Buquoy v historiografii

Jiří František August Buquoy byl jednou z nejvýznamnějších osobností středoevropského vědeckého života první poloviny 19. století a zároveň majitel rodinného fideikomisu v Čechách. Nechal do Čech dovést z Anglie první parní stroj, ze kterého sestavil později Josef Božek první parní automobil. Parní stroje Buquoy dokonce i navrhoval a provozoval na svých panstvích. V jeho sklárnách se vyráběl svého času nejkvalitnější český křišťál a později se mu podařilo přijít na technologii, díky které bylo možné vyrábět zcela neprůhledné černé a červené sklo, tzv. hyalit. Spolu s Františkem Josefem Gerstnerem pracoval na projektu výstavby kanálu, který měl spojit povodí Vltavy s Dunajem. Na svém panství založil k ochraně původního lesa Žofínský prales, který se stal prvním chráněným územím na světě a zřejmě jako první u nás používá Buquoy pojem *biologie*. Od roku 1848 byl členem zemského sněmu, řadil se mezi stoupence revolucionářů a revoluci podporoval i finančně. Rovněž se zasloužil o založení Národního muzea v Praze a byl členem mnoha učených společností. Stýkal

se nebo udržoval korespondenci s takovými velikány své doby, jakými byli spisovatel Johann Wolfgang von Goethe, fyzik André-Marie Ampère, chemik Jöns Jacob Berzelius, matematik Johann Carl Friedrich Gauss nebo přírodovědec Alexander von Humboldt.

To je ovšem téměř vše, co se o něm můžeme z české historiografie dozvědět. Příčiny, proč se valná většina badatelů i po uspořádání rodinného archivu v roce 1992 uchyluje v případě Buquoye k pouhému vypočítávání jeho aktivit (dokonce zejména aktivit technického a hospodářského rázu, ke kterým by byl potřeba dodnes neuspořádaný fond velkostatku Nové Hrady) a popisu životní dráhy, není náročné odhadnout. Osobní fond Jiřího Františka Buquoye obsahuje velké množství německy a francouzsky psaného materiálu s převládajícími filozofickými a přírodovědnými díly. Navíc se čtením jeho rukopisu mívala problémy už jeho rodina a s chápáním jeho náročného stylu a složitých myšlenek si často lámali hlavu již jeho současníci. To by mohly být důvody, které většinu historiků odrazují od pokusů interpretovat složitou osobnost a dílo hraběte.

Přesto nelze říct, že by nepřitahoval zájem badatelů. Avšak od roku 1921, kdy ho do české historiografie jako *horlivého matematika*¹² začlenil Josef Hanuš, trvalo poměrně dlouho, než začaly vznikat články připomínající jeho osobu. Není tak divu, že ho po téměř sedmdesáti letech nazývá literární historička Helga Turková zapomenutým polyhistorem.¹³ Helga Turková pracovala v sedmdesátých letech v zámecké knihovně v Nových Hradech, což podnítilo její zájem o Jiřího Buquoye. V článku, který později vznikl, shrnula jeho život a dílo, zdůraznila zásluhy o založení Národního muzea v Praze a účast na revoluci v roce 1848. V závěrečné části uvádí příklady spisovatelů, jimž se stal hrabě Buquoy předlohou k literárním postavám. Poznává ho v romanetu Jakuba Arbese *Poslední dnové lidstva*, v románu Gustava Pfliegera-Moravského *Z malého světa* i v novele Eduarda Mörikeho *Mozart na cestě do Prahy*. Výrazný vzestup jihočeských skláren za Jiřího Buquoye zajímal Jitku Lněničkovou a Rudolfa Haise.¹⁴ Věnovali se odborné erudici hraběte související se sklářskými

¹² J. HANUŠ, *Národní museum*, s. 263.

¹³ Helga TURKOVÁ, *Zapomenutý polyhistor hrabě Jiří Buquoy*, *Miscellanea* 7, 1990, s. 131-165, zde s. 131.

¹⁴ Jitka LNĚNIČKOVÁ – Rudolf HAIŠ, *Novohradské sklářství a hrabě Jiří Buquoy*, *VHK JČM* 28, 1991, s. 116-124; s. 226-232.

technologemi, objevení postupu výroby černého, později též červeného neprůhledného skla (hyalitu) a schopnosti majitele panství reagovat na měnící se poptávku na trhu se sklem. Přestože připisují vynález hyalitu Buquoyovi, neopomíjí skutečnost, že spolupracoval s několika sklářskými odborníky. O tři roky později se pokusil už Rudolf Hais sám shrnout základní data o životě a podnikání hraběte ve stručném článku.¹⁵ Do kontextu vývoje přírodních věd zasadil Jiřího Františka Buquoye historik Jan Janko v rozsáhlé monografii o vědách o životě v českých zemích.¹⁶ Vidí ho jako naturfilozofa, který má názorově blízko ke Goethemu a předjímá teorii selektivismu Charlese Darwina. Mimo jiné díky Buquoyovi se, podle Jana Janka, do širšího povědomí české společnosti dostává přírodní věda a je reprezentována i na evropské úrovni. Velký význam zahraničních kontaktů pro rozvoj vědy si uvědomuje i další historik přírodních věd Luboš Nový. Ve svém článku o zahraničních stycích Jiřího Buquoye¹⁷ shrnuje vědeckou korespondenci uloženou v osobním fondu hraběte a podotýká, že stále chybí historické hodnocení jeho prací a dopad jeho myšlení na život domácí vědecké obce. Luboš Nový ovšem není první, kdo se zaměřil na korespondenci hraběte. Už v roce 1905 zveřejnil Robert Teichl studii týkající se vztahu Jiřího Buquoye a Johanna Wolfganga von Goethe, ve které otiskl i prameny dosvědčující jejich vzájemnou komunikaci.¹⁸ Toto téma neopomíjí ani česko-německý historik umění, esejista a spisovatel Johannes Urzidil ve své práci *Goethe v Čechách*, která vyšla poprvé v Německu v polovině šedesátých let.¹⁹ V nedávné době začaly vznikat i diplomové práce věnující se rodině Buquoyů na přelomu 18. a 19. století²⁰. Jednou z nich je i práce

¹⁵ Rudolf HAIS, *Jiří František August hrabě Buquoy de Longueval (1781 – 1851)*, Výběr 31, 1994, s. 60-63. Z dalších autorů, kteří v poslední době shrnuli život a dílo Buquoye jmenujme alespoň Miroslavu Vlačihovou, která nevidí hraběte jen jako vědce, vynálezce a podnikatele, ale nezapomíná ani na jeho šlechtický původ a vzdělání. Srv. Miroslava VLAČIHOVÁ, *Jiří František August Buquoy (1781-1851) – novohradský vědec a vynálezce*, Rodopisná revue 9, 2008, č. 3, s. 15.

¹⁶ J. JANKO, *Vědy o životě*.

¹⁷ Luboš NOVÝ, *K vědeckým zahraničním stykům Jiřího Buquoye (1781 – 1851)*, DVT 40, 2007, s. 1-11.

¹⁸ Robert TEICHL, *Goethe und Georg Graf von Buquoy*, Chronik des Wiener Goethe-Vereins 19, 1905, s. 17-30.

¹⁹ Při citacích budu ovšem používat české vydání: Johannes URZIDIL, *Goethe v Čechách*, Příbram 2009.

²⁰ Pro naše téma je zajímavá především práce Markéty KREJČÍ, *Přetvoření divočiny v nádherný luh, aneb Terezie hraběnka Buquoyová a její Vallon chéri*, České Budějovice 2002 (= diplomová práce Historického ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích), která se stručně věnuje i vztahu Jiřího Františka Buquoye se svou tetou Terezií. Druhou kvalifikační prací, která rozbořem deníků Buquoyovy

Miloslava Mana, který se zaměřil na Buquoyovu kavalírskou cestu do Francie a Itálie v letech 1803 až 1805. Velmi přínosné je zpřístupnění cestovních deníků ve formě edice.²¹ Lubomír Konečný připomněl ve svém článku *Jiří František Buquoy a „La famosissima Notte“* hraběte jako mecenáše umění.²² Všimá si jeho pochopení pro alegoriemi vyjádřené symboly v obraze *Klanění pastýřů* od Antonia Allegriho. Pohled na hraběte Buquoye jako ekonoma přinesl na sklonku dvacátých let minulého století německý historik hospodářských dějin Ernst Thomas.²³ V Buquoyovi vidí samostatně myslícího následovníka Adama Smitha, věnuje se rovněž jeho životu, který rozděluje do několika období podle převládajícího zájmu hraběte o určité vědy. Dále popisuje intelektuální prostředí kolem roku 1815, kdy Buquoy vydal první národohospodářskou studii a věnuje se rozboru samotného národohospodářského díla. Dělení Buquoyova života na různá období podle převládajícího intelektuálního zájmu využil podobně jako Thomas i buquoyský archivář Ernst Hirsch.²⁴ Ten zamýšlel napsat Buquoyovu biografii, ale zabránil mu v tom poválečný odsun z Československa. Ztratil tak bezprostřední přístup k pramenům a práce je tím velmi ochuzena. Nicméně ji dopsal s pomocí poznámek, které ze svého působení v novohradském archivu měl a dnes existuje ve strojopisné podobě v univerzitní knihovně ve Vídni. Vydána nikdy nebyla. V jednotlivých kapitolách se Hirsch věnuje vzdělání a kavalírským cestám hraběte, cestám do Paříže v letech 1815 a 1818, matematicko-ekonomickému, ale zejména pak filozofickému období Jiřího Buquoye. O poněkud obecnější pohled na Buquoyovy

dcery Gabriely nastiňuje každodenní život rodiny ve 20. letech 19. století je diplomová práce Markéty KADLECOVÉ, *Gabriela Buquoyová. Život neprovdané dámy v první polovině 19. století*, České Budějovice 2004 (= diplomová práce Historického ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).

²¹ Miloslav MAN, *Cestovní deníky Jiřího Františka Buquoye z cest do Francie a Itálie v letech 1803 až 1805*, České Budějovice 2004 (= diplomová práce Historického ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).

²² Lubomír KONEČNÝ, *Jiří František Buquoy a „La famosissima Notte“*, in: Jiří Kroupa – Michaela Šeferisová Loudová – Lubomír Konečný, *Orbis artium. K jubileu Lubomíra Slavíčka*, Brno 2009, s. 77-83.

²³ Ernst THOMAS, *Graf Georg von Buquoy. Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Nationalökonomie am Anfang des 19. Jahrhundert*, München – Leipzig 1929.

²⁴ Ernst HIRSCH, *Graf Georg Buquoy. Ein vergessener Goetheanist*, [Wien 1975].

vědecké názory se pokusil ve svém článku Miloš Řezník.²⁵ V Buquoyových dílech spatřuje názory mísící myšlenky osvícenství a pocity romantiků, vše spojené snahou pochopit harmonii světa. Jednou z nedávno vydaných prací o Jiřím Františku Buquoyovi, je brožura uspořádaná Miroslavou Kurucovou, Vladimírem Hokrem a Miloslavem Manem.²⁶ Autoři podávají poměrně ucelený pohled na osobnost jihočeského vědce s přihlédnutím k jeho původu a rodinné výchově. Romantické cítění hraběte rozpoznává Jindřich Vybíral, který ho vidí jako iniciátora vybudování umělého vodopádu v novohradském Tereziině údolí a dalších úprav parku. Úpravy hrabětem dostaveného zámku v Nových Hradech jsou ale minimální.²⁷ Pavel Koblasa, autor stručných dějin rodu Buquoyů, sdílí s některými autory (např. Helgou Turkovou) pohled na Jiřího Františka jako podivína, který se věnuje vědě, nemá úctu k tradičním hodnotám a navíc se stýká se svobodnými zednáři a vyznává materiální hodnoty.²⁸

Jak jsme si mohli všimnout, tak většina prací týkajících se Jiřího Františka Buquoye pouze shrnuje životopisné informace a ve valné většině případů nevychází z archivních pramenů. Dosavadní historiografie vidí hraběte zejména jako podnikatele a vědce, poněkud upozaděna je, zejména ve starších pracích, stránka jeho původu, vzdělání a výchovy. Námi sledovaná filozofie je doposud neobjevené téma (s výjimkou nevydaného díla Ernesta Hirsche a obecně pojatého článku Miloše Řezníka, který se tématu lehce dotýká).

²⁵ Miloš ŘEZNÍK, *Das romantische Wissenschafts- und Erkenntniskonzept des Grafen Georg von Buquoy*, in: Ivo Cerman – Luboš Velek, *Adelige Ausbildung. Die Herausforderung der Aufklärung und die Folgen*, München 2006 (= Studien zum Mitteleuropäischen Adel 1), s. 241-255.

²⁶ Miroslava KURUCOVÁ – Vladimír HOKR – Miloslav MAN, *Jiří František August Buquoy (1781-1851). Vědec, vynálezce a podnikatel*, Nové Hrady 2008. Publikace vznikla na novohradském Ústavu fyzikální biologie Jihočeské univerzity, kde trvá zájem o hraběte Buquoye již nějaký čas. Místní vědci využívají jeho závěry z oblasti přírodovědy a hospodářství, což jen potvrzuje, že jsou platné a ve vědecké obci citované i v dnešní době.

²⁷ Jindřich VYBÍRAL, *Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech v období historismu*, Praha 1999, s. 111 a 114-115.

²⁸ Pavel KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny rodu*, České Budějovice 2002, s. 29-30.

I. 3. Vnější kritika pramene a výchozí otázky

Základním pramenem předkládané práce je nepublikovaný a dosud neznámý filozofický spis hraběte Jiřího Františka z Buquoy. Nachází se v osobním fondu hraběte, který je součástí rodinného archivu Buquoyů uloženého ve Státním oblastním archivu v Třeboni.²⁹ Spis je napsán na třiceti devíti jednou přehnutých, po téměř všech stranách popsaných číslovaných listech papíru tak, že vytváří dohromady sto čtyřicet dvě popsané strany³⁰ a obsahuje kolem sedmnácti tisíc slov. Text je psán na šířku stránky černým, výjimečně červeným inkoustem (ten je použit na některé poznámky a pozdější vpisky) a je členěn pouze do odstavců. Jazykem spisu je němčina, výjimečně jsou některá slova či citáty v latině, francouzštině nebo italštině. Řecké slovo *fysis* je zapisováno výhradně v abecedě (*φύσις*). Typem písma je pro toto období charakteristická novogotická kurzíva, respektive humanistické písmo pro neněmecká slova. Víme, že text není psán rukou autora, je však doplňován autorovými četnými poznámkami a úpravami. Případný autograf ani další opisy nejsou dochovány. Jako autor je uveden hrabě Jiří z Buquoy a vzhledem k povaze vlastnoručně provedených interlineárních vpisků, poznámek i dalších jeho děl z oblasti filozofie nemusí být o autorství pochyb. Rukopis není, stejně jako další nevydaná filozofická díla, datován. Podle kontextu a odkazů na vydaná díla je však zřejmé, že nebyl sepsán dříve než v roce 1825. Určení *terminu ante quem* je problematičtější, ale předpokládáme, že jím je konec dvacátých let 19. století, kdy se Buquoy přestává filozofii věnovat.³¹ Samotné

²⁹ Rodinný archiv Buquoyů byl prvně manipulován již na počátku 18. Století. Systematičtěji ho mezi lety 1874-1880 třídil archivář Arnold svobodný pán Weyhe-Eimke a po něm i ředitel novohradského velkostatku Anton Teichl. Jimi byly ale zpracovány jen archiválie do roku 1775. Reorganizaci a kompletní uspořádání buquoyského archivu provedl až prom. hist. Adolf Kalný a zpřístupnil ho tak v roce 1992 badatelské veřejnosti. Kalný vytvořil mimo jiné řadu osobních pozůstalostí jednotlivých členů rodu. Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye zabírá třicet jeden karton a k tomu obsahuje jeden list, knihy, mapy, plány a diplomy. Nejrozsáhlejší z jeho vědecké pozůstalosti je filozofie (12 kartonů), následuje matematika, fyzika, chemie a astronomie (dohromady 6 kartonů), biologie a zemědělství (3 kartony) a státověda (1 karton). K pořádání RA Buquoyů blíže Adolf KALNÝ, *Rodinný archiv Buquoyů (geneze, zpracování)*, AČ 43, 1993, s. 88-94.

³⁰ Při citaci budu pro lepší orientaci používat archivářem provedenou paginaci.

³¹ Sklonek dvacátých let považuje za konec Buquoyova *filozofického období* i bývalý buquoyský archivář Ernst Hirsch ve svém nevydaném rukopise E. HIRSCH, *Graf Georg Buquoy*, s. 59 i E. THOMAS, *Graf Georg von Buquoy*, s. 12. V této době vycházejí tiskem poslední jeho filozofické spisy a obrací svůj zájem k ekonomii a matematice.

naturfilozofické pojetí spisu ho datuje nejpozději do dvacátých let, nejpravděpodobnější dobou vzniku je tedy druhá polovina dvacátých let 19. století. Celé dílo je dodnes zabalené v papíru nadepsaném slovy *Gratzener Archiv. Kern meiner philos[ophischen] Grundansicht*. V textu poznáváme specifický rukopis autora. Znamená to tedy, že sám hrabě nechal uložit spis do rodinného archivu, tehdy umístěného v prvním patře věže hradu v Nových Hradech. Za povšimnutí stojí i název, pod kterým nechal dílo archivovat. Označuje ho za jádro (zvýrazněné *Kern*) jeho filozofického názoru. Ačkoli je spis pod tímto pojmenováním dodnes uložen v archivu³², nejedná se o jeho skutečný název. Ten zněl poněkud obširněji: *Předchůdce mého nového filozofického systému, který je zcela založen na bez hypotéz, čistě empiricky pojatých, dále zcela bez hypotéz přísně reflektivně pokračujících, možných a přísně logicky uspořádaných zákonech, vztahujících se k úplnému zjevení přírody, od hraběte Jiřího z Buquoy.*³³

Nás budou na jedné straně zajímat motivy Buquoyova filozofování, tedy proč se do psaní filozofického spisu pouští, co mu to přináší, na jaké potíže při výkladu svých myšlenek naráží a jak se s nimi vyrovnává. Také se pozastavíme nad formou jejich vyjadřování. Na druhé straně se pak podíváme na samotný charakter jeho myšlenek, jejich smysl a zaměření. Budeme se tedy snažit pochopit a vyložit představu hraběte o fungování světa a roli přírody, člověka a Boha v něm. V neposlední řadě se pokusíme zodpovědět otázku po povaze přírody. Na závěr se podíváme, jestli Buquoyovy názory odpovídaly dobovému diskursu, případně jak se od něj lišily. Při hledání odpovědí na položené otázky budeme využívat především analýzu vybraného pramene, přičemž nám k interpretaci pomohou poznatky z dějin vědy a filozofie.

³² SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 175, *Jádro Buquoyova filozofického názoru (Kern meiner philosoph. Grundansicht)*. Při odkazování na spis budu používat tento zavedený název.

³³ „*Vorläufer meines neuen Philosophirensystems, des durchaus gestützt ist auf die hypothesenfrei rein empirisch aufgefaßten, dann hieraus hypothesenfrei streng reflektiv fortgesetzten und möglich strenglogisch systemisirten Gesetze an dem totalen Erscheinen der Natur, vom Grafen Georg v[on] Buquoy.*“ TAMTÉŽ, s. 1.

II. Filozofie a příroda kolem roku 1800

Již během 17. století docházelo k výrazným proměnám pohledu na přírodu. S rozvojem přírodních věd se na jedné straně stává objektem vědeckého (experimentálního) zkoumání, na druhé straně je chápána esteticky. Zatímco ještě v sedmnáctém století je příroda vnímána jako neestetická, dokonce odpuzující a děsivá, v osmnáctém století je již zcela estetickým objektem. V zájmu krajinářů stojí hory i lesy a krajina dostává přívlastek malebná. Vědecké zkoumání se později vyznačuje snahou zachytit přírodu jako celek, nikoli již jen v jejích částech.³⁴

Různých úhlů, ze kterých bylo na přírodu nahlíženo, je však možné najít několik. Úzký byl vztah přírody a religiozity a paneteistické názory (představy, že vše je spojeno v Bohu) bychom našli u nejednoho vzdělance přelomu osmnáctého a devatenáctého století. Pro německého básníka Friedricha Hölderlina (1770 – 1843) je příroda předmětem náboženského zájmu. Popisuje ji jako svatou, jako chrám, připisuje jí božský řád a rozměr a snahou člověka by mělo být podobat se jí.³⁵ Příroda ale zároveň nedbá zákonů, je láskou, ve které je ctěno vše ženské a mateřské. Jeho zbožštění přírody je také patrné v předmluvě k románu v dopisech s názvem *Hyperion*, kde přikládá přírodě ontologický význam. Příroda je tedy původní jednotou (*Hen kai pan*) a je ztotožnitelná s pojmem krása.

Pro generaci kolem roku 1800 neměl požadavek jednoty s přírodou jen náboženský nebo filozofický význam, ale také politický. V této době procházela společnost rozpadem po několik staletí fungujícího hierarchického uspořádání a rodila se moderní funkční společnost. Bylo stále méně důležité, jestli je člověk aristokrat, měšťan či sedlák, na významu dostávalo jeho zařazení jako politika, ekonoma, duchovního nebo třeba umělce.³⁶ Panteismus, chápáný ve smyslu jednoty člověka s přírodou,³⁷ šel tomuto

³⁴ K vývoji estetického vnímání přírody a jeho vztahu k vědě více Karel STIBRAL – Stanislav KOMÁREK, *Význam přírodních věd pro estetické vnímání přírody*, DVT 37, 2004, s. 65-76.

³⁵ Christoph JAMME, „*Entwilderung der Natur*“. *Zu den Begründungsformen einer Kulturgeschichte der Natur bei Schiller, Hölderlin und Novalis*, in: Friedrich Strack (ed.), *Evolution des Geistes*. Jena um 1800, Stuttgart 1994, s. 579.

³⁶ Ewald FRIE, *Adel um 1800. Oben bleiben?*, in: *Zeitenblicke* 4, č. 3, 2005, URL: [http://www.zeitenblicke.de/2005/3/Frie, staženo 9. dubna 2011].

³⁷ Termín *panteismus* se prvně objevuje roku 1720 v polemice Johna Tolanda s Baruchem Spinozou, ale jeho myšlenka je známá již dlouho. Předpokládá, že všechno co jest tvoří jeden celek božské povahy.

trendu vstříc, neboť pro své zastánce vyjadřoval mimo jiné i politickou svobodu. V jejich představách byl již totiž odstraněn starý vládní model a představami o přírodním uspořádání vyjadřovali své opozičně-anarchistické smýšlení.³⁸ Ve stejném souladu jako s přírodou by totiž mohl člověk žít i ve společnosti. Můžeme se na to ale podívat i z jiného úhlu. Desetiletí válek, sociální a emocionální nejistota, neúspěch osvícenství symbolizovaný krachem Francouzské revoluce; to byly faktory, které vedly k nejistotě a stresu obyvatelstva.³⁹ Reakcí na takto nejasnou situaci byla přirozená snaha zorientovat se v ní. Hledání ztracené harmonie člověka a přírody, vkládání nadějí do intuitivního myšlení a snaha chápat svět v jeho celistvosti mohly být jen logickou reakcí na ztráty životních jistot v měnícím se světě. Odpovědí na tyto pocity mohly být i šlechtické sbírky. Snaha o prezentaci bohatství nebyla totiž jejich jediným účelem. Šlo zde rovněž o vytvoření jakéhosi „mikrokosmu“, zmenšeného modelu světa, který sesbírané a pečlivě uspořádané předměty představovaly.⁴⁰ Byly tak vyjádřením touhy po zřetelném řádu skutečného světa.

Friedrich Hölderlin, inspirován Rousseauovým antagonismem přírody a společnosti, hledá vhodné propojení kladných stránek těchto dvou světů. Kladem přírody je pro něj láska, kladem společnosti je volnost (*Freiheit*). Johann Gottlieb Fichte (1762 – 1814) radikalizuje vztah přírody a volnosti; příroda jako objektivně daná skutečnost je podle něj naprosto bezcenná. Naproti tomu má rozum základní praktickou snahu každé Ne-já (tedy přírodu) povýšit na Já (vlastně tedy tzv. druhou přírodu, na kulturu). Rozum je s přírodou v neustálém, nikdy nekončícím boji. Stále musí oslabovat její vliv a tím posilovat svou nadvládu.⁴¹ Jako příklad uvádí vztah člověka k živočišné říši. Zvířata, která jsou součástí přírody, nemají podle Fichteho žádné pocity a nemohou tedy trpět. Lovci (lidé, kulturně nadřazení přírodě) by podle něj měli vyhubit šelmy. Rolník či sedlák má právo zabít lesní zvěř na svých polích, neboť ta státu k ničemu není, jejím účelem je pouze smrt. Zde je názorně vidět vydělování člověka z přírody a ztotožnění ho s rozumem. Stát je pak brán jako dílo člověka, které společně s ním jde cestou

Baruch Spinoza považoval za totéž Boha a přírodu. Jak na totéž pohlížel Buquoy nelze z analyzovaného spisu spolehlivě říct.

³⁸ Ch. JAMME, „*Entwilderung*“, s. 579.

³⁹ H. P. REILL, *Vitalizing Nature*, s. 202.

⁴⁰ Mezi významné sběratele v českých zemích patřily například rodiny hrabat Šternberků a Černínové z Chudenic. Srv. R. KRUEGER, *Czech, German, and Noble*, s. 129-134.

⁴¹ Ch. JAMME, „*Entwilderung*“, s. 582.

neustálého pokroku směrem k vládě rozumu. Příroda se podle Fichteho řídí zákony, kdežto rozum je nad ně nadnesen a je svobodný. Mladými idealisty a romantiky byl ale takový názor odmítnut. Příroda pro ně není jen pasivní objekt, nýbrž je nazírána jako aktivní činitel. Fichte je ale přeci jen s idealisty a romantiky v souladu alespoň v kritice panujícího vědeckého názoru na přírodu. Friedrich Schiller (1759 – 1805) nehledá na rozdíl od ostatních ztracenou jednotu přírody, ale vytváří druhou přírodu, kterou ztotožňuje s krásou. Krásná příroda (*schöne Natur*) je identifikována s dobou starověkého Řecka. Tehdy byla podle něj příroda Bohem oduševnělá a na svém vrcholu. Jako příčinu odbožštění (*Entgötterung*) vidí příchod křesťanství, ale také osvícenskou přírodovědu. Tedy konec uctívání přírody se zánikem pohanských kultů na straně jedné a racionalistické vnímání přírodních jednotlivin na straně druhé. Cesta člověka mezi čistou kulturou a syrovou přírodou není podnícena historicko-filozofickou snahou, ale právě naopak hlediskem morálně-kulturního zdokonalení. Touha člověka zdokonalovat se není dána historickým vývojem, ale rozvojem jeho rozumu. Princip moralizování přírody je zde alegoricky vyjádřen politickými termíny – tělesné potřeby k morálnímu povznesení musí být přeformovány z nouzového státu přírody (*Nothstaat*) v mravní rozumový stát svobody. Tehdejší představa o stavu a funkci přírody byla tedy srovnávána se starořeckou představou. Tehdy byla příroda a duch (*Geist*) v jednotě, nyní je vytvářena tzv. druhá příroda. Podle Schillera je jen jediné možné řešení k obnovení kulturou a uměním zničené jednoty přírody, a tím je vyšší umění. Člověk získal volnost na přírodě tím, že se jí odcizil. Přírodní objekty jsou, podle Schillera, to, co byli lidé a co lidé opět budou. Také jsme byli přírodou a naše kultura a rozum nás k ní zase přivede. Přírodou zde naráží na antické pojetí, kde byl člověk pevnou součástí přírody, kdežto dnes je z ní částečně uvolněn.⁴² U Hölderlina není dělení přírody a svobody/volnosti vždy pravidlem. V básni *Hymne an die Unsterblichkeit* odděluje sice přírodu od svobody/volnosti; příroda je chápána jako čistě empirická, bez metafyzického rozměru (tedy opět pasivně; je měněna, ale sama nic nečiní). V *Hymne an die Freiheit* je pro změnu příroda se svobodou/volností spojena, kde bohyně svobody mluví o zlatém věku,⁴³ kdy světu vládla láska a nevinnost, člověk byl spojen s přírodou

⁴² Ve zkratce to vyjádřil například Johann Gottfried Herder (1744 – 1803) větou, že *člověk je prvním propuštěncem přírody*. Srv. Jiří HERMACH, *Přemítání o člověku, životě a době. Fakta, úvahy, souvislosti*, Praha 2006, s. 73.

⁴³ Zde je opět patrná inspirace antikou, v tomto případě Hésiodovou básní *Práce a dny*. V ní mluví Hésiodos o pěti lidských generacích. První, generace zlatého věku, žila společně s bohy a byla jim rovna.

a vláda člověka nad člověkem byla neznámá. Potom ale přišla přírodní katastrofa, která vedla ke konci lásky a ztrátě svobody/volnosti. Člověk se sice pokusil obnovit původní harmonii pomocí svých zákonů, ale zvnějšku vnucený řád zničil jemný svět. Na konci ale dochází ke zvratu, kdy je nastartován proces vedoucí k obnovení zlatého věku v lepší společnosti, ve které člověk najde cestu zpět k božské sféře a bude obnovena německá vlast.⁴⁴ Zde je patrná nejistota ve vlastní přítomnosti, ale báseň je zakončena optimistickou vizí budoucnosti. Hölderlin popisuje přírodu jako božskou, dává jí tedy ty nejvyšší atributy, ale odpírá jí možnost způsobovat mravnost. Spojení přírody a svobody je dočasné, ale zákon svobody funguje nezávisle na přírodě. Příroda ztratila harmonickou jednotu (*Hen kai pan*), ale může ji znovu nabýt. My vznikáme i zanikáme spjata s přírodou, jsme tak součástí jejího koloběhu. To je pro člověka ale omezující. Cílem veškerého našeho snažení je vytvořit v souladu s přírodou jeden nekonečný harmonický celek. Zatím jsme se nesnažili, ale pokud se snažit budeme, tak vytvoříme krásu, tedy harmonický svazek přírody a kultury včetně člověka.⁴⁵ Novalis (1772 – 1801) vidí vztah mezi Já a Ne-já (přírodou a kulturou) jako vyšší jednotu, kterou nazývá Bohem. Také považuje za nutné, aby se příroda vedla k morálce a člověk byl jejím vychovatelem. Příroda a duch či umění musí být v láskyplném svazku jako v manželství a sjednotí se tak ve vyšší vědu. V současnosti jsme vně i uvnitř přírody. Nejsme tedy zcela svobodní, ale máme určitou volnost. Příroda je partnerem člověka.⁴⁶ I Novalis se vrací k minulosti, kdy příroda byla jednotná. Ačkoli byla věda od umění osvícenstvím rozdělena, je nyní zase sjednocena v mystickém pohledu na přírodu. Člověkem, který je totiž schopný chápat přírodu v její celistvosti může být jedině (přírodo)vědec a básník (*Naturforscher und Dichter*). Samotní přírodovědci zkoumali přírodu přesnými měřeními vnější stavby a členili její strukturu, čímž ji hubili.⁴⁷ Pokud se k tomu přidá básník, tak ji pomůže zachránit a obnovit ztracenou harmonii. V takovém duchu je sepsán i biografický profil Jiřího Františka Buquoye, který ho v názvu tituluje jako

Stříbrná generace ztrácí úctu ke svým stvořitelům bohům, bronzová je zaujata výhradně bojem až se vzájemně vyvraždí. Podobně dopadá i čtvrtá generace a kvůli tomu musí autorovi současníci, železné pokolení, tvrdě pracovat, žít v bídě a řešit mnoho problémů. Srv. jako příklad HĚSIODOS, *Zpěvy železného věku*, Praha 1990, s. 41-64.

⁴⁴ Ch. JAMME, „*Entwilderung*“, s. 587.

⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 591.

⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 593-594.

⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 595.

filozofa a básníka.⁴⁸ Vyšel v jenském časopise filozofa Lorenze Okena, publikační platformě pro Buquoyovy články.⁴⁹ Lorenz Oken (1779 – 1851) byl Buquoyovým přítelem a jedním z nejvlivnějších filozofů své doby.⁵⁰ Podobně jako Buquoy považoval za nejvýznamnější z věd matematiku a matematické vzorce mu byly prostředkem k vyjadřování myšlenek o přírodě.⁵¹ Oken byl také přesvědčen, že je možné dosáhnout jednoty mezi vědami navzájem či mezi vědou a filozofií nebo náboženstvím. V roce 1822 založil Společnost německých přírodovědců a lékařů, jejíž členové se scházeli jednou ročně a debatovali o aktuálních problémech vědy a své doby. Cizí jim nebyla ani politická témata.⁵²

Básnění jako možný způsob získávání poznatků o přírodě chápal Novalis v pohádce o hyacintu a kvítcích růže (*Hyazinth und Rosenblütchen*). Hyacint hledá ztracenou jednotu, ale najde ji jen ve snu. Na konci pohádky jsou chváleny pocity a kritizováno myšlení. Člověk se musí naučit pociťovat (*fühlen*). Rozum je jen zdáním pocitů, je to odumírající pocit, vybledlý, slabý život. Je zde patrná kritika vědy, která je spojovaná se smrtí. Naproti tomu stojí básnictví, charakterizované životem a láskou. Řešení pak nabízí v románu *Heinrich von Ofterdingen* z roku 1799. Znovunastolení jednoty

⁴⁸ Graf Buquoy als Philosoph und Dichter, Isis, č. 7, 1828, 602-606.

⁴⁹ Okenův měsíčník *Isis* vycházel v Jeně v letech 1817-1848 nejprve jako *Isis oder Encyclopädische Zeitung*, později s podtitulem *encyclopädische Zeitschrift, vorzüglich für Naturgeschichte, vergleichende Anatomie und Physiologie*. Uveřejňované články se týkaly především vědy, ale také politiky a společenského dění. K vydávání časopisu blíže Klaus SCHÄFFNER, *Lorenz Oken – ein biographisches Profil*, in: Dietrich von Engelhardt – Jürgen Nolte, *Von Freiheit und Verantwortung in der Forschung. Symposium zum 150. Todestag von Lorenz Oken (1779-1851)*, Stuttgart 2002, s. 130-137, zvláště s. 131-134.

⁵⁰ Lorenz Oken, vlastním jménem Okenfuß, pocházel z Bádenska. Byl německým lékařem, přírodovědcem a filozofem. Studoval nejprve lékařství ve Freiburgu, kde už ho zajímala *Naturphilosophie*. Od roku 1804 navštěvoval přednášky lékaře Ignaze Döllingerse a filozofa Friedricha Schellinga ve Würzburgu. Následujícího roku přesídlil do Göttingenu, kde získal docenturu a profesorem lékařství se stal s přímlovou J. W. Goetheho v Jeně. K osobnosti Lorenze Okena srv. sborník ke 150. výročí jeho úmrtí Dietrich VON ENGELHARDT – Jürgen NOLTE, *Von Freiheit und Verantwortung in der Forschung. Symposium zum 150. Todestag von Lorenz Oken (1779-1851)*, Stuttgart 2002.

⁵¹ H. P. REILL, *Vitalizing Nature*, s. 203.

⁵² Gerhard SCHAEFER, *Lorenz Oken und die Vision einer Synthese von Natur- und Geisteswissenschaften im heutigen Unterricht*, in: Dietrich von Engelhardt – Jürgen Nolte, *Von Freiheit und Verantwortung in der Forschung. Symposium zum 150. Todestag von Lorenz Oken (1779-1851)*, Stuttgart 2002, s. 28-40, zde s. 28-29.

člověka, přírody a Boha je možné jen skrze lásku. Příroda může být jen tajemstvím milujících, záhadou vyšší lidskosti a jen básník by s ní měl zacházet.⁵³ Podle Friedricha Schellinga je příroda viditelný duch a duch je neviditelná příroda. Snahou člověka má být propojení vnitřního ducha s vnější přírodou.⁵⁴ V přírodě vidí nevědomou činnost ducha a v duchu sebeuvědomování přírody. Když tvrdí, že samotný duch je výtvozem přírody, tak obrací názor Fichteho, podle kterého byla příroda výtvozem ducha⁵⁵ a přiznává jí roli aktivního činitele.

Pozornost by zde měla být věnována i Immanuelu Kantovi (1724 – 1804). Příroda nebyla tolik v centru jeho zájmu, ale přesto se jí okrajově věnoval. Z jeho děl vyplývá, že příroda a rozum nejsou v protikladu, nýbrž existuje analogie mezi člověka obklopující přírodou a jeho myšlením. Přírodní celek zde podléhá, jako u jiných filozofů, přírodním zákonům. Najdeme zde ale také jeden důležitý postřeh. Podle Kanta vnímáme přírodu jako živou a organizovanou. Je to ale v první řadě vyjádření potřeby našeho myšlení po jednotě. Jinými slovy vidíme přírodu jednotnou, protože to tak chce naše myšlení, ve skutečnosti ale může vypadat jinak.⁵⁶ Hrabě Buquoy uznával Kanta za velkého filozofa, považoval ho ale za myslitele předešlé epochy, na kterou sám navazuje.⁵⁷

Osvícenský vitalismus⁵⁸ a romantická naturfilozofie se liší v odpovědích na základní otázky – co, proč a jak může být poznáno. Naturfilozofové byli mnohem radikálnější ve vyjadřování svých myšlenek a odsuzovali pozdně osvícenskou umírněnost v tomto směru. Například Novalis přirovnával hypotézy pozdních osvícenců k sítím na ryby,

⁵³ Ch. JAMME, „*Entwilderung*“, s. 597.

⁵⁴ Jon Vanden HEUVEL, *A German Life in the Age of Revolution. Joseph Görres 1776-1848*, Washington 2001, s. 107.

⁵⁵ Hans Joachim STÖRIG, *Malé dějiny filosofie*, Kostelní Vydří 2000, s. 343.

⁵⁶ Angela BREITENBACH, *Analogie von Vernunft und Natur. Eine Umweltphilosophie nach Kant*, Berlin – New York 2009, s. 221-223.

⁵⁷ Na některých místech ho nazývá přímo „*hlubokým myslitelem*“ („*tiefer Denker*“). Srv. SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 175, *Jádro*, s. 28.

⁵⁸ Používání termínu *vitalismus* je poněkud problematické. Byl rozšířen na přelomu 19. a 20. století s novou vlnou zájmu humanitních věd o fenomén života. Zpětně se jím označují i biologické a filozofické směry, které předpokládají v organismech specifické síly umožňující život. V tomto smyslu je chápán i zde.

keré použije jen ten, kdo chce něco chytit.⁵⁹ Vytváření účelových teoretických konstrukcí se nelíbilo ani Buquoyovi, který zdůrazňoval, že jeho filozofický názor se nezakládá na žádných hypotézách (je *hypothesenfrei*), ale naopak vychází pouze z jeho zkušeností a vědeckých výsledků (je *rein empirisch*).⁶⁰ Názorovou rozhodnost mladé generace uznával už i literární kritik Friedrich Schlegel (1772 – 1829) ve svých vídeňských přednáškách, které vyšly v roce 1815 tiskem jako *Dějiny staré a nové literatury*.⁶¹ Ve Schlegelových pracích je patrná snaha o navrácení starých církevních hodnot, které byly nabourány myšlenkami osvícenství.⁶² Podobný názor měl jeho přítel Adam Müller von Nitterdorf (1779-1829). Ačkoli původně protestant, přestoupil v prvních letech 19. století ke katolicismu. S Friedrichem Schlegelem a dalšími katolickými romantiky se scházeli ve vídeňských kavárnách.⁶³ V letech 1820 – 1823 spolupracovali na vydávání časopisu *Concordia*, který měl svým záběrem postihovat německý intelektuální život z pohledu křesťanství. Schlegelovy myšlenky si našly své obdivovatele i v Čechách. Jedním z nich byl pražský profesor a vlivný učitel filozofie Anton Klar (1763 – 1833). K širokým zájmům těchto myslitelů patřila vedle náboženství a filozofie také politika. Müller vydal v roce 1809 své drážďanské přednášky ve třech svazcích pod názvem *Elemente der Staatskunst*.⁶⁴ I později ve 30. a 40. letech byla německá *Naturphilosophie*, reprezentovaná především Schellingem a Okenem, vnímána v rakouské monarchii.⁶⁵ Za naturfilozofa se rád považoval Jan Evangelista Purkyně (1787 – 1869), který byl ale spíše exaktním vědcem. Cizí nebyl tento směr ani Karlu Slavomilu Amerlingovi (1807 – 1884). Naturfilozofové považovali lidský rozum a přírodní procesy za totéž. Jen rozum člověka byl vědomý, kdežto přírodní proces nevědomý. Ve zkratce to vyjádřil i Friedrich Schelling větou, že příroda

⁵⁹ H. P. REILL, *Vitalizing Nature*, s. 209.

⁶⁰ SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 175, *Jádro*, s. 1.

⁶¹ Milan ŽITNÝ (ed.), *Nemeckí romantici*, Bratislava 1989, s. 86, resp. 354.

⁶² Tuto snahu, charakteristickou pro katolické prostředí předbřeznové doby, nazývá historik církevních dějin Eduard Winter *katolickou restaurací*. Jejím cílem je vrátit katolické církvi vliv z doby před osvícenstvím, obnovit její tradice a ideály. Srv. Eduard WINTER, *Romantismus, Restauration und Frühliberalismus im österreichischen Vormärz*, Wien 1968, s. 127-128.

⁶³ Ke vztahu Schlegela a Müllera blíže TAMTÉŽ, s. 132-139.

⁶⁴ Rozpoznával čtyři základní prvky státnického umění: zemědělství, městské hospodářství a obhospodařování fyzického a duchovního kapitálu. TAMTÉŽ, s. 136.

⁶⁵ Její stoupenci působili v této době zejména ve vídeňské *Hofbibliothek*, *Haus-, Hof-, und Staatsarchivu* a samozřejmě v Rakouské akademii věd. K tomu blíže TAMTÉŽ, s. 249-255.

je viditelné myšlení, myšlení neviditelná příroda.⁶⁶ Neoddělují tedy myšlení a přírodu, považují to za totéž.

Velká skupina romantiků působila v durynské Jeně. Patřili mezi ně Schelling, Novalis nebo Lorenz Oken. Je to generace narozená v sedmdesátých letech 18. Století, která stála v názorové opozici k myšlenkám osmnáctého století. Přestože odkazovali na starověké Řecko a Řím a využívali starověkých symbolů, vymezovali se vůči formám vyjadřování běžných v antickém starověku a užívaných ještě v 18. století. K vyjádření svých pocitů využívali převážně zpěv bez přípravy než klasickou operu, v literatuře raději aforismus než esej, v poezii spíše sonet než epickou báseň. Mohli tak lépe vyjádřit své emoce a názory než pomocí klasických forem.⁶⁷ Po odklonu od vyjadřovacích prostředků starověku byl jejich druhým způsobem diferenciací distanc od osvícenského racionalismu. Osvícenství podle nich rozdělilo universum do mnoha částí, a tím znemožnilo chápat ho jako celek. Uznávali sice, že osvícenci pochopili mnoho jevů, ale jejich zkoumání byla pouze materialistická, chyběl jim cit a hlavním nedostatkem byla ztráta harmonie světa. Tím si osvícenští vědci vysloužili kritiku jejich následovníků a stávali se i terčem satiry.⁶⁸ Jedním z hlavních bodů kritiky bylo přecenění role člověka v přírodě. Ten byl podle naturfilozofů součástí přírody a podléhal jejím zákonům. Byli zásadně proti představě, že by člověk stál zcela mimo přírodu nebo by jí byl nadřazen.

Zájem romantiků o osvobození vlastního nitra byl samozřejmě spojen i s mystickými představami a náboženskou vírou. Nemuselo ale jít o praktikující věřící, ale spíše o vnímání víry jako takové. Byli přesvědčeni, že básnickým vyjádřením svých mystických představ mohou pozměnit svět, přivést ho zpět ke ztracené harmonii, lépe ho pochopit. Panovalo totiž přesvědčení, že v různých intuitivních představách k nim promlouvá sama příroda. Takovéto představy nebyly v žádném případě považovány za pouhé blouznění, ale za vyšší mocí sdělené skutečné poznatky o světě a byly tak nedílnou součástí dobového vědeckého paradigmatu. Romantismus není jediným

⁶⁶ H. P. REILL, *Vitalizing Nature*, s. 210.

⁶⁷ J. V. HEUVEL, *A German Life*, s. 102-103.

⁶⁸ Například německý básník Clemens Brentano (1778 – 1842) označoval osvícence za *rozumové zpátečníky* (*Vernunftphilister*). Srv. TAMTÉŽ, s. 104.

obdobím, kdy věda pokládala intuitivní vize za sdělenou pravdu.⁶⁹ Novinkou je zde ale způsob vyjádření takto sdělené pravdy formou básně. Ty se objevují například u Jiřího Františka Buquoye, který knižně vydal výběr svých *lehce pochopitelných filozoficko-vědeckých hloubavých básní pro vzdělané čtenáře a čtenářky*.⁷⁰ Buquoy jde ale ještě dále a pokouší se básnicky vystihnout i hodnotu uměleckého díla, jak to udělal v případě obrazu *Klanění pastýřů* od Antonia Allegriho.⁷¹ Představu o tom, že báseň je schopna poodhalit pravdu o světě, dokládá i dobová ikonografie. Jsou známy rytiny zobrazující boha poezie Apollóna, který snímá závoj z alegorie Přírody. Na jedné rytině je zobrazen nahý Apollón, který drží v levé ruce lyru a pravou snímá závoj ze sochy. Socha stojí s rozevřenými dlaněmi, z hrudi jí vyrůstají tři řady prsou a spodní část těla je zanořena v úzké schránce zdobené motivy zvířat. Socha Přírody vznikla spojením soch Artemidy Efeské a Isis, u které býval podle Plútarcha nápis *Žádný smrtelník neodhalil můj závoj*. S podporou jednoho ze zlomků dochovaných z Hérakleitova díla, který se běžně překládá jako *příroda se ráda skrývá*, vznikla představa zahalené Přírody, která se v ikonografii objevuje až do konce 19. století.⁷² U nohou Přírody je položen spis *Die Metamorphosen der Pflanzen* od J. W. Goetheho, jemuž autor knihu věnoval.⁷³ Vzdává tak knížeti básníků hold, když rytinou symbolicky vyjadřuje, že se mu podařilo závoj Přírody poodhalit. Johann Wolfgang von Goethe (1749 – 1832) měl s prosazováním svých přírodovědeckých prací potíže. Byl ve společnosti znám jako básník a to bránilo mnoha přírodovědcům chápat ho také jako vědce.⁷⁴ Přesto si ale jeho názory našly své

⁶⁹ Například pro období manýrismu toto vysvětluje Robert Evans, když píše, že intuitivní vize nebyly považovány za cosi nahodilého, nýbrž za umění nahlédnout pravdu, která je sdělitelná a dává moc. Mág vzýval vyšší svět, což mohlo způsobit proměnu světa přirozeného. Srv. R. J. W. EVANS, *Rudolf II.*, s. 297.

⁷⁰ Georg VON BUQUOY, *Auswahl des leichter Aufzufassenden, aus meinen philosophisch-wissenschaftlichen Schriften und kontemplativen Dichtungen, für gebildete Leser und Leserinnen*, Prag 1825.

⁷¹ L. KONEČNÝ, *Jiří František Buquoy*, s. 77-83. Originál textu je otištěn v G. VON BUQUOY, *Auswahl*, s. 53-66.

⁷² Metafore snímání závoje z bohyně Přírody se věnuje Pierre HADOT, *Závoj Isidin. Esej o dějinách ideje přírody*, Praha 2010.

⁷³ Popisovaná rytina pochází od dánského sochaře Bertela Thorwaldsena a je na frontispisu knihy Alexandra VON HUMBOLDTA, *Ideen zu einer Geographie der Pflanzen*, Tübingen 1807. Je také v obrazové příloze této práce.

⁷⁴ D. PLEŠTIL, *Okem ducha*, s. 23-24.

publikum v odborném světě, kde se proslavil zejména svým pojetím barev. To bylo také tématem jeho korespondence s hrabětem Buquoyem.⁷⁵

I v estetickém vyjádření dochází k ovlivnění myšlenkami o jednotné přírodě. Umění je chápáno jako tzv. druhá a vyšší příroda (*zweite Natur, altera natura*). Lidská kultura obecně je v tomto pojetí stavěna nad samotnou přírodu. Zájem o přírodu je tedy v estetickém vnímání charakterizován jejím znehodnocením ve vztahu k umění. Sama příroda zůstává člověku cizí, neboť sama o sobě není volná, svobodná – její volnost jí zprostředkovává teprve umění. V estetickém vnímání není příroda a svoboda/volnost protichůdná, ale vytváří spolu harmonický celek. V etice je potom mravní dobro přirovnáváno k přírodní kráse.

Pro výše popsané názory o vztazích člověka a přírody ve smyslu universa se ujal německý název *Naturphilosophie*.⁷⁶ Je obecně definován jako pokus obnovit naše vazby k přírodě, znovu nabýt osobní a nevědomou oblast lidské existence, omezit mechanizaci světa a obnovit harmonii mezi přírodou a lidstvem. Vychází z konceptu osvícenského vitalismu, ale v cílech, předpokladech a závěrech se velmi liší. Jejich intelektuální, morální a vědecké zájmy stály v ostrém kontrastu k názorům předchozí generace.⁷⁷ Přesto se raní romantici považovali spíše za dědice osvícenství, než za jeho kritiky. I přes pozdější výtky pozitivistů vzešlo z řad romantických naturfilozofů mnoho osobností, které prohloubily znalosti přírodních věd a zasloužily se o vznik i rozvoj současné biologie.⁷⁸

⁷⁵ Jejich dopis byl editován R. TEICHLEM, *Goethe und Georg Graf von Buquoy*, Chronik des Wiener Goethe-Vereins 19, 1905, s. 20-21.

⁷⁶ Vzhledem k tomu, že se termín *Naturphilosophie* významově liší od českého pojmu *přírodní filozofie*, je nepřekládán a používán ve své původní podobě (*Naturphilosophie*), případně počestělé variantě jako naturfilozofie. Srv. D. PLEŠTIL, *Okem ducha*, s. 44 (pozn. 53).

⁷⁷ H. P. REILL, *Vitalizing Nature*, s. 199-200.

⁷⁸ J. JANKO, *Vědy o životě*, s. 73.

III. Životopis Jiřího Františka Buquoye

III. 1. Výchova a vzdělání

Jiří František pocházel ze starého šlechtického rodu, který má své kořeny na pomezí dnešní Francie a Belgie. Původně svobodní pání z Longuevalu, později baroni de Vaux a od roku 1580 hrabata z Buquoy získala v únoru 1620 i majetky v Čechách a usadila se zde.⁷⁹

Z Čech ale Jiří František nepocházel. Narodil se 7. září 1781 v Bruselu, hlavním městě tehdejšího Rakouského Nizozemí. Jeho otec, Leopold Adalbert Buquoy, byl plukovník rakouské kavalerie. Ten kromě vojenské kariéry studoval i práva v Praze, skládal básně a byl členem několika zednářských lóží.⁸⁰ Svou matku, hraběnku z Neuportu Adélaïdu de Preud'homme d'Hailly, Jiří František příliš nepoznal. Rodiče se rozvedli, když mu byly tři roky.⁸¹ Pravděpodobně krátce po rozvodu se Leopold Adalbert přestěhoval se syny Jiřím Františkem a Ludvíkem Arnoštem (nar. 1783) do Čech na panství svého bratra Jana Nepomuka. Nejstarší z dětí, dcera Paulína Juliana (nar. 1780), vstoupila do ústavu šlechtičen sv. Gertrudy v brabantském Nivelles a v roce 1801 se provdala za hraběte Vincenta Karla Kounice z české větve rodu. Její mladší bratr Ludvík Arnošt později proslul jako krajinář. Byl žákem Antonína Pucherny a je autorem řady litografií, pohledů na české hrady a souboru malovaných českých krojů.⁸²

Známý reformátor chudinské péče Jan Nepomuk Buquoy i jeho žena Terezie se stavěli k výchově obou chlapců zodpovědně. Jejich manželství bylo bezdětné, a tak se předpokládalo, že rodinný majetek později převezme prvorozený syn Leopolda Adalberta Jiří František. V roce 1786 požádal Jan Nepomuk svého bývalého učitele, pražského univerzitního profesora Karla Heinricha Seibta, aby mu doporučil vychovatele pro svého synovce Jiřího. Ten vybral nejprve dvaadvacetiletého Petrowitze,

⁷⁹ K dějinám rodu srv. např. P. KOBLASA, *Buquoyové*; Margarete VON BUQUOY, *Die Grafen von Buquoy – Aspekte ihrer Herrschaft*, in: Alois Harasko (ed.), *Der südböhmische Heimatkreis, Kaplitz – Hohenfurth – Gratzen. Deutsche Kulturlandschaft an Moldau und Maltzsch I*, München 1986, s. 45-70; Olivier CHALINE, *Les Buquoy, d'Artois en Bohême*, *Revue des études slaves* 78, 2007, s. 431-450.

⁸⁰ Margarete VON BUQUOY, *Hrabě Jan Buquoy. Sociální reformátor doby osvícenství*, Feldkirchen – Westerham 2004, s. 20.

⁸¹ M. MAN, *Cestovní deníky*, s. 35.

⁸² M. KURUCOVÁ – V. HOKR – M. MAN, *Jiří František Buquoy*, s. 25.

na kterém si kromě dobrého vzhledu cenil zejména znalosti němčiny, francouzštiny a italštiny, ale také poctivou docházku na přednášky a čtyřletou praxi vychovatele.⁸³ Ten ale na svou pozici nenastoupil a místo něj se stal vychovatelem jistý Seidl, podle Seibta ještě lepší vychovatel než ten předchozí.⁸⁴ Svého vychovatele nepřímo chválil i Jiří František, když v roce 1812 sepišoval své choroby.⁸⁵ Se změnou vychovatele v roce 1792 (bylo mu deset let) nebyla podle soudu hraběte věnována dostatečná pozornost jeho zdraví.⁸⁶ Příliš pečlivá starost o vlastní zdraví je u Jiřího Františka podmíněna pravděpodobně traumatickým zážitkem z dětství. Jednou hostil jeho strýc starého kněze Gosseho, emigranta z Francie a přítele Leopolda Adalberta. Během oběda ale dostal Gosse infarkt, svalil se na Jiřího Františka a zemřel na něm. Po této události začal mladý hrabě pociťovat bolesti břicha, závratí a trpěl strachem z náhlé smrti.⁸⁷ S novým vychovatelem Falkensteinem se dostali oba bratři do Vídně, kde strávili dva roky v letech 1792 – 1794.⁸⁸ Mladá hrabata byla ubytována u vdovy po dvorním radovi Terezii Cronenfels a měla jim být zajištěna výuka francouzštiny a češtiny.⁸⁹ Po dvou letech je ale Jan Nepomuk povolal zpět do Čech, pravděpodobně kvůli zhoršující se nemoci jejich otce, který pak v roce 1795 zemřel. Chlapci nezůstali u strýce v Nových Hradech, ale dva další roky trávili na zámku Nalžovy v dnešních Nalžovských Horách nedaleko Klatov. Bydleli u přítele jejich otce, hraběte Taaffeho. Jejich novým vychovatelem se zde stal jistý Braun. František Taaffe se zajímal o astronomii, což mladého Jiřího Františka fascinovalo a podle jeho vlastních slov byl právě Taaffe tím, kdo v něm jako první podnítl zájem o matematiku.⁹⁰ I po zdravotní stránce se Jiří František cítil ve venkovském prostředí v Nalžovských Horách dobře. Na zdravotní stav si začal stěžovat až při pobytu ve městě (pravděpodobně v Praze), kde byl nucen žít

⁸³ SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 128, Karl Heinrich Seibt hraběti Janu Nepomuku Buquoyovi, Praha 13. 3. 1786. Citováno podle M. MAN, *Cestovní deníky*, s. 36.

⁸⁴ TAMTÉŽ, dopis z 23. 3. 1786.

⁸⁵ Hrabě v tomto ohledu nebyl výjimkou. Svě nemoci zahrnul do životních vzpomínek například i Johann Wolfgang von Goethe. Srv. Johann Wolfgang VON GOETHE, *Z mého života. Báseň i pravda*, Praha 1998, s. 28-29.

⁸⁶ SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 205, Příspěvky hraběte k vlastnímu životopisu.

⁸⁷ TAMTÉŽ.

⁸⁸ E. HIRSCH, *Graf Georg Buquoy*, s. 1.

⁸⁹ M. MAN, *Cestovní deníky*, s. 36-37.

⁹⁰ G. VON BUQUOY, *Auswahl*, s. 5.

hektický sedavý život studenta, jak sám vzpomínal.⁹¹ Novým vychovatelem se stal francouzský emigrant, kněz Quirin Gerard.⁹² Vyučování měl mladý hrabě soukromé a zkoušky potom skládal v roce 1798 na gymnáziu na Novém Městě pražském (ze základů latinské gramatiky, z gramatiky a syntaxe) a o rok později složil zkoušku z rétoriky v Českých Budějovicích. Všechny dopadly výborně.⁹³

Po absolvování zkoušek pokračoval ve studiu na Tereziánské rytířské akademii ve Vídni, vzdělávacím ústavu pro mladé šlechtice.⁹⁴ I tam ho doprovázel jeho mladší bratr Ludvík Arnošt, který ale ukončil studium už po dvou letech v roce 1801, tedy o dva roky dříve než Jiří František.⁹⁵ Studium na vídeňském Theresianu se řídilo jasnými pravidly. Vstávalo se v půl šesté ráno, chovanci se museli obléci do uniforem, v 6 hodin odříkat ranní modlitbu a o patnáct minut později být připraveni k odchodu na mši. Na vše dohlížel prefekt. Následovala společná snídane v jídelně. Ten, kdo měl vlastního vychovatele, se s ním mohl odebrat posnídat do pokoje. Jedla se polévka, výjimečně i káva nebo čokoláda a sezonní ovoce a zelenina. Po snídani následovala příprava na vyučování, které začínalo obvykle v 8 hodin. Chovanci byli doprovázeni prefektem na přednášky, kde měl prefekt zůstat do příchodu profesora. Po přednášce čekal zase profesor na příchod svého kolegy. Systém byl vymyšlený tak, aby chovanci nezůstávali ani chvíli bez dozoru. Dokonce i v případě, kdy bylo studentovi předepsáno samostudium, byla prefektem průběžně kontrolována jeho pilnost. Nebylo možné, aby se věnoval něčemu jinému než studiu. Pokud by se náhodou stalo, že by zbyl chovanci volný čas, musel by být využit jinak než k zahálce. Je mu tedy předepsáno kreslení, hraní na hudební nástroj (jen ve vyhrazených prostorách, aby nerušil ostatní od učení), dohánění jiného učiva či doučování. Je také kontrolováno, aby byly čteny správné

⁹¹ SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 205, Příspěvky hraběte k vlastnímu životopisu.

⁹² E. HIRSCH, *Graf Georg Buquoy*, s. 3.

⁹³ SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 174, Vysvědčení ze středních a vysokých škol.

⁹⁴ Vídeňské Theresianum založila v roce 1746 Marie Terezie a fungovalo nepřetržitě do roku 1784, kdy ho v rámci rušení rytířských akademií nechal uzavřít Josef II. V roce 1797 pak bylo obnoveno císařem Františkem II. Zdá se, že režim a fungování starého a obnoveného Theresiana se příliš nelišil. K původnímu Theresianu srv. Ivo CERMAN, *Habsburgischer Adel und das Theresianum in Wien 1746 – 1784 (Wissensvermittlung, Sozialisation und Berufswege)*, in: Ivo Cerman – Luboš Velek (edd.), *Adelige Ausbildung. Die Herausforderung der Aufklärung und die Folgen*, München 2006 (= Studien zum Mitteleuropäischen Adel 1), s. 143-168.

⁹⁵ Max VON GEMMELL-FLISCHBACH, *Album des kaiserl. königl. Theresianums (1746 – 1880)*, Wien 1880, s. 89.

knihy. Kromě hudby a kreslení měli mladí šlechtici předepsán šerm, různé techniky jízdy na koni a výuku cizích jazyků. Pro gymnastická cvičení byl vyhrazen čas mezi desátou a třináctou hodinou.⁹⁶ Ve třináct hodin byl na programu oběd. Podle ústavních pravidel studenti nežijí, aby jedli, ale jedí, aby žili, a tedy se musí spokojit s nabízeným jídlem. Jako pití je pro ně dostačující voda. Následuje přesun do zahrady, v zimním období do některého ze sálů. Pro stimulování smyslu pro čest jsou čteny romány a hrány různé hry. Od půl třetí mají chovanci třicet minut na přípravu k vyučování, které trvá nepřetržitě do pěti odpoledne. Následuje krátký odpočinek v zahradě či sále a od šesti hodin večer je na řadě výuka římské, anglické, české a uherské literatury. O hodinu později následuje náboženství a etika, v půl osmé pak samostudium. V půl deváté je večeře.⁹⁷ Třikrát týdně probíhá výuka francouzštiny a latiny. Času na odpočinek moc není. Volno může být půl hodiny po obědě a hodinu před večeří. Ve svátek je volno dvojnásobné. Pokud se chce někdo jít projít namísto učení, tak musí zameškaný čas dohnat večer. Po večeři je povoleno konverzovat s kamarády nebo být v tichosti na svém pokoji. Večerka je přes zimu ve dvacet dva hodin, v létě o třicet minut později. Není povoleno v noci svítit, aby se snížilo riziko požáru. V pokoji je chovanec na noc zamknut a klíč střeží prefekt.⁹⁸ Pokud by chtěl někdo z chovanců opustit ústav, tak musí dostat povolení od ředitele nebo jeho zástupce. Při odchodu, samozřejmě v uniformě, musí být někým doprovázen, nejlépe prefektem nebo profesorem. Pravidla jsou i pro výlety a návštěvy rodičů. Zkrátka mladí šlechtici byli pod velmi pečlivým dozorem. Tomu se ale nemůžeme divit, uvážíme-li, že na Theresianu studovali už i chlapci mladší deseti let.⁹⁹ Posílání velmi mladých chlapců na studia neplatilo jen v případě Theresiana. Nelibost nad posíláním malých šlechticů na studia vyjádřil i Jan Rudolf Chotek v případě Vojenské akademie ve Vídeňském Novém Městě.¹⁰⁰ Za veškerou péči

⁹⁶ *Statuten der k. k. Theresianischen Ritterakademie*, Wien 1802, s. 69.

⁹⁷ TAMTÉŽ, s. 69-70.

⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 30-46.

⁹⁹ Pro srovnání mladému hraběti Josefu Taaffemu, pozdějšímu majiteli panství na Moravě, bylo v době studií v akademii pět až šest let, hraběti Ludvíku Taaffemu, budoucímu císařskému tajnému radovi, bylo osm až deset let nebo hraběti Karlu Auerspergovi devět až sedmáct. Jiří František nastoupil na Theresianum v osmnácti letech, jeho mladší bratr Ludvík v šestnácti. Srv. M. VON GEMMELL-FLISCHBACH, *Album*, s. 89-91.

¹⁰⁰ Srv. Ivo CERMAN, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008 (= Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska 7), s. 418.

platili chovanci ročně 400 zlatých.¹⁰¹ Zkoušky skládal Jiří František průběžně v letech 1800 – 1803 a dařilo se mu to s výborným hodnocením.¹⁰² Poslední zkoušku složil 20. dubna 1803, tedy dva dny po smrti strýce Jana Nepomuka. Dvaadvacetiletý Jiří František se stal dědicem rodinného svěřenectví. Fideikomis ale nepřevzal hned. Po návratu ze studií si přál nejprve cestovat, což mu bylo tetou Terezií, vdovou po Janu Nepomukovi, dovoleno.¹⁰³

Kavalírské a studijní cesty patřily od 16. století k završení výchovy dospívajících šlechticů. Byly chápány jako přechodový rituál mezi mládectvím a dospělostí.¹⁰⁴ Cestování na počátku 19. století ale nebylo bez rizik kvůli probíhajícím válkám s Napoleonem. Někteří šlechtici se museli dokonce kavalírské cesty vzdát. Bylo tomu tak například v případě Karla Chotka, kterého po studiích čekala rovnou práce v úřadech, stejně jako jeho staršího bratra Jana Nepomuka.¹⁰⁵ Hrabě Buquoy na cestu ale přesto vyrazil a v dochovaných pramenech není ani náznak obavy z válkou postižené Evropy. Spíše naopak, teta Terezie Jiřímu Františkovi cestu doporučuje.¹⁰⁶ V době cestování hraběte ale neprobíhaly boje přímo na kontinentu. Napoleonova vojska válčila ve Velké Británii. Cestu podnikl Buquoy v letech 1803 – 1805. Vyjel pravděpodobně z Vídně a směřoval do Bavorska, Švábska, Švýcarska a Francie. Pak se vrátil zpět do Vídně, odkud vyrazil do Itálie.¹⁰⁷ Po trase a zastávkách si všímal nejružnějších věcí. Komentoval kvalitu dopravy, ubytování i jídla, zapisoval si postřehy o vzhledu a povaze lidí, se kterými se setkal, všímal si i různých dialektů, přírody, počasí a nevyhýbal se ani dobrodružstvím se ženami.¹⁰⁸ Zajímavou zastávkou, kterou podnikl a neváhal na ni vynaložit větší finanční prostředky, byla návštěva Napoleonovy královské korunovace

¹⁰¹ M. VON GEMMELL-FLISCHBACH, *Album*, s. 54.

¹⁰² SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 174, Vysvědčení ze středních a vysokých škol.

¹⁰³ E. HIRSCH, *Graf Georg Buquoy*, s. 4.

¹⁰⁴ Ivo CERMAN, *Habsburgischer Adel und Aufklärung. Bildungsverhalten des Wiener Hofadels im 18. Jahrhundert*, Stuttgart 2010 (= Tübinger Beiträge zur Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte 72), s. 243.

¹⁰⁵ TÝŽ, *Chotkové*, s. 424 a 425.

¹⁰⁶ E. HIRSCH, *Graf Georg Buquoy*, s. 4.

¹⁰⁷ M. MAN, *Cestovní deníky*, s. 46-61.

¹⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 62-96.

v Římě 26. května 1805.¹⁰⁹ Jeho kavalírské cesty byly uzavřeny 2. července 1805, kdy se vrátil do Nových Hradů.¹¹⁰

Je možné říci, že výchova Jiřího Františka nijak nevybočovala z výchovných modelů tehdejší šlechty.¹¹¹ Od mala mu byli přidělováni vzdělání vychovatelé, gymnaziální studia absolvoval soukromě a univerzitní vzdělání mu zajistila Tereziánská rytířská akademie. Podařilo se mu rovněž absolvovat kavalírskou cestu a mohl se věnovat další kariéře. Patří k poslední generaci, která získává vzdělání v osvícenském duchu.

III. 2. Vědec, vynálezce, podnikatel

Po návratu z cest převzal hrabě Buquoy rodinné majetky, o které se do té doby starala teta Terezie. Jednalo se zejména o panství Nové Hradky v jižních Čechách (a k tomu náležející statek Žumberk), panství Rožmberk, některé domy v Praze a alodní statky Čížkrajice na Trhosvinensku, Mostky a Cetrlov.¹¹² Svatbou v roce 1806 vyženil panství Červený Hrádek na Žatecku. Manželka roku 1837 dokoupila panství Haunštejn a o dva roky později Přísečnice. V roce 1841 koupil Jiří František statky Vršovice a Nusle a od roku 1848 se o fideikomisní i alodní majetky staral syn Jiří Jan.¹¹³

Návrat pro něj neznamenal jen převzetí majetku, ale, jak už bylo naznačeno, také se oženil. Už v zimě 1805 – 1806 jezdil často navštěvovat rodinu státního ministra

¹⁰⁹ Popis korunovace je dochován v jeho deníku z cesty do Itálie a editován M. MANEM, *Cestovní deníky*, s. 242-243.

¹¹⁰ TAMTÉŽ, s. 61.

¹¹¹ Pro srovnání s výchovou v rodině Mensdorff-Pouilly viz. Radmila ŠVARČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století*, Praha 2007, s. 130-137. Rodina Mensdorff-Pouilly emigrovala na Moravu z Francie během Francouzské revoluce, tedy ve stejné době jako Leopold Adalbert Buquoy se syny Jiřím Františkem a Ludvíkem Arnoštem. V roce 1818 zde získala hraběcí titul. Ke šlechtické výchově srv. dále Ludmila PAVLÁTOVÁ, *Pravidla šlechtické výchovy na konci 18. a na začátku 19. století*, Studie k sociálním dějinám 7, 1997, s. 59-64; TÁŽ, *Dvojí pojednání o výchově šlechtické mládeže koncem 18. a počátkem 19. století: Franz Joseph von Kinsky a Ignaz Wildner von Maithstein*, Studie k sociálním dějinám 7, 1997, s. 139-172.

¹¹² M. KURUCOVÁ – V. HOKR – M. MAN, *Jiří František August Buquoy*, s. 18-20.

¹¹³ Blíže k vývoji rodového majetku v Čechách P. KOBLASA, *Buquoyové*, s. 46-61.

Jindřicha Františka Rottenhana, blízkého přítele zesnulého Jana Nepomuka. V červenci se potom ve Vídni oženil s jeho dvaadvacetiletou dcerou, hraběnkou Gabrielou von Rottenhan. Je více než pravděpodobné, že se na výběru vhodné partnerky podílela teta Terezie. Už v roce 1803 mu psala: „*vyžaduji také naprosto, abyste se oženil ve věku 24 let nebo později, to je vyhovující věk [...], pomohu Vám ve výběru, není Vám potřeba ženy, která má bohatství, tuto výhodu nechejte těm, kteří ji potřebují, ale krásné jméno z příjemných společenských kruhů, pravděpodobnost pečlivé výchovy charakteru, rozumu, laskavosti, dost smyslu pro vhodné chování v každé životní situaci a postavu, na které není nic odpuzujícího.*“¹¹⁴ Představu o nevěstě pro svého synovce měla Terezie velmi konkrétní. Je tedy možné, že již touto dobou měla Gabrielu vyhlédnutou. Manželství nezůstalo nenaplněné, ale vzešlo z něj pět dětí. Nejstarší byla Marie Terezie (1807 – 1869), po ní Marie Gabriela (1809 – 1841), třetí dcerou byla Marie Karolina (1811 – 1898) a čtvrtou Marie Isabela (1812 – 1893). Teprve pátým dítětem byl syn a dědic majetku Jiří Jan (1814 – 1882).¹¹⁵

Sám Buquoy u sebe od malička pozoroval *sklon k rozjímání a nadšení ke studiu*.¹¹⁶ S tím byla spojená i jeho láska k hudbě. Ještě krátce před svatbou navštěvoval hodiny klavíru u skladatele a jednoho z nejvýznamnějších pražských hudebníků první poloviny 19. století Václava Jana Tomáška (1774 – 1850). Tomáškovu umění udělalo na hraběte takový dojem, že ho přijal trvale do svých služeb a dal mu k dispozici jednu místnost v malostranském paláci. Sám Tomášek nebyl ve své době neznámý, rozvíjel kontakty s českými obrozenci, přátelil se s Františkem Palackým, Václavem Hankou a setkával se i s J. W. von Goethe.¹¹⁷ Goethemu byla Tomášková hudba blízká a Buquoy dokonce

¹¹⁴ „*je veux absolument que vous vous mariez a 24 ans ou plus tard c'est un age convenable [...] et je vous aiderai a choisir, il ne vous faut une femme qui ait de la fortune, laissez cet avantage a ceux qui en ont besoin. mais un beau nom des alentours agréables, la probabilité d'une éducation soignée du caractère, de la raison et de la bonté. assez d'esprit pour se bien conduire dans toutes les occasions de la vie et une figure qui n'ait rien de rebulant.*“ SOA Třeboň, RA Buquoyů, inv. č. 967, sign. 257.31, kart. 174, Terezie Buquoyová Jiřímu Františkovi, Praha 6. května 1803. Citováno podle M. KREJČÍ, *Přetvoření divočiny*, s. 58.

¹¹⁵ M. KURUCOVÁ – V. HOKR – M. MAN, *Jiří František August Buquoy*, s. 20.

¹¹⁶ *Hang zum Meditieren und zur Begeisterung*, G. BUQUOY, *Auswahl*, s. 3.

¹¹⁷ K Janu Václavu Tomáškovu blíže např. Kenneth DELONG – Adrienne SIMPSON, *Tomášek, Václav Jan Křtitel*, in: Grove Music Online. Oxford Music Online, URL: [http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/28077, staženo 28. listopadu 2009]; *Tomášek Václav Jan Křtitel*, in: Československý hudební slovník osob a institucí II, Praha 1965, s. 778-

Tomáška vybízeli ke zhudebnění básnickových děl.¹¹⁸ Goethe nebyl cizí ani Buquoyovi. Poprvé se setkali v srpnu 1807 v Karlových Varech, k dalšímu setkání došlo o tři roky později. Mezi oběma vědci vzniklo přátelství a kontakt udržovali pomocí korespondence, která se týkala zejména odborných záležitostí.¹¹⁹ Víme také, že Goethe četl Buquoyovy knihy a svou filozofii si byli blízcí.¹²⁰ V korespondenci s Goethem se projevuje Buquoyův zápal pro matematiku, když přidává plánek sestrojení refraktometru, přístroje k měření lomu světla. Za takovéto zájmy vděčil podle vlastních slov již zmíněnému Františku Taaffemu, také profesoru fyziky na Theresianu Franzu Guesmannovi¹²¹ a českému matematikovi Františku Josefu Gerstnerovi, k němuž chodil na soukromé přednášky z mechaniky a matematiky¹²² a s jehož pomocí sestavil učební plán pro svého syna Jana Jiřího.¹²³

Skutečnost, že jeho zájmy nejsou jen teoretické dokazuje i sestrojením parních strojů podle vlastního návrhu, které byly využity k čerpání vody pro provoz sklárny na panství Červený Hrádek. Sklářskému průmyslu se věnoval i na novohradském panství. Zde mělo sklářství dlouhou tradici. První sklárny jsou doloženy ještě za správy Rožmberků v polovině 16. století, o století později patří již buquoyové sklo k nejlepšímu v království a během druhé poloviny 18. století zažívá velký rozkvět.¹²⁴ V té době ovládá novohradskou produkci skla rodina Josefa Meyera, ale jen do roku 1815, kdy jejich sklárny definitivně přecházejí pod buquoyovskou správu. Počátek 19. století ale není pro sklářství obecně příznivým obdobím. Vlivem napoleonských válek dochází k omezení zahraničního obchodu, čímž se české sklárny dostávají do velkých problémů

780.

¹¹⁸ J. URZIDIL, *Goethe*, s. 289.

¹¹⁹ Ke vzájemné korespondenci blíže R. TEICHL, *Goethe*, s. 17-30.

¹²⁰ J. URZIDIL, *Goethe*, s. 96.

¹²¹ Abbé Franz Guesmann (1741 – 1806) byl bývalý jezuita a vyučoval na vídeňské Tereziánské akademii v letech 1797 – 1801. S Buquoyem se tam tedy mohl setkávat, pravděpodobně ho i vyučoval. Srv. M. VON GEMMELL-FLISCHBACH, *Album*, s. 75.

¹²² Zřejmě skutečnost, že Buquoy navštěvoval přednášky F. J. Gerstnera vedla rakouského bibliografa Constantina Wurzbacha k mylnému závěru, že studoval na pražské univerzitě. Tento omyl se pak dále rozšířil v domácí i zahraniční historiografii. Srv. Constant VON WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich II.*, Wien 1857, s. 208.

¹²³ E. HIRSCH, *Graf Georg Buquoy*, s. 11.

¹²⁴ Blíže k vývoji sklářství na Novohradsku srv. např. J. LNĚNIČKOVÁ – R. HAIS, *Novohradské sklářství*.

(jejich dvoutřetinová výroba byla určena pro export) a evropský trh ovládne Anglie. Jiří František v té době začal pracovat na technologii, která měla zajistit výrobu černého neprůhledného skla. Díky zájmům o chemii a znalostem sklářského průmyslu se mu podařilo přijít na způsob výroby zcela neprůhledné černé skloviny s vysokým leskem. Sklo s názvem hyalit, pojmenované podle stejnojmenné modifikace opálu, se prodávalo od roku 1817 a o rok později bylo vystavováno na veletrhu v Lipsku. Poměrně rychle si vydobylo velkou popularitu. Svým vzhledem totiž odpovídalo dobovému empírovému vkusu. Komerční úspěch buquoyského skla byl podpořen i výzdobou. Na černém sklu byly zlatem malované romantické scenérie, antické motivy i vzory z čínského umění. O návrhy dekoru se starala Buquoyova manželka Gabriela. Od roku 1819 byl vyráběn i hyalit červené barvy. Technika byla obohacena o žilkování, které dávalo sklu vzhled mramoru. Zdobit se začalo i broušením. V roce 1820 získal hrabě od císaře privilegium „*k produkci všelijakých výrobků ze skla a porcelánu pod názvem hyalit*“¹²⁵ a měl mít tedy zaručen monopol na výrobu a prodej takového skla. To ale konkurenci neodrazovalo a pokoušela se hyalitové sklo napodobovat.¹²⁶ Jak náročné bylo dostat sklárny z úpadku demonstruje i spor majitele panství se skláři. Ti se roku 1824 vzbouřili proti snížení platů a podali hromadnou výpověď. Takové jednání bylo Buquoyem samozřejmě hned potlačeno.¹²⁷ V druhé polovině dvacátých let získával hyalit stále více ocenění na výstavách, zájem o něj ještě vzrostl, sklárny se dostaly z krize a jejich výrobky ovládly trh v Evropě i v zámoří. S nástupem druhého rokoka ve 30. letech bylo ale potřeba obohatit sortiment, aby byla uspokojena poptávka po větší barevnosti skel. Začaly být vyráběny tzv. agatiny, mramorovaná skla s jemnými pastelovými tóny fialové, tyrkysové, šedé, modré, růžové, hnědé a dalších barev. Ještě v první polovině 40. let získávalo buquoyské sklo ocenění na světových výstavách, pak ale přestalo pružně reagovat na módní vlny a vytratilo se z předních pozic na trhu se sklem.

V praxi se Buquoyovi podařilo vytáhnout novohradský sklářský průmysl z krize a vrátit ho na evropský trh. Své ekonomické schopnosti podložil i teoretickými

¹²⁵ „*sub Nomine Hyalithi venientem parandi, et ex illa, omnia ea Vasa aliaque objecta, qua ex Vitro, et Porcellana confici possunt producendi.*“ SOA Třeboň, RA Buquoyů, list č. 223, Císař František I. uděluje Jiřímu hr. Buquoyovi privilegium na výrobu hyalitového skla.

¹²⁶ O výrobu černého skla se pokoušeli například Harrachové v jejich novosvětské sklárně. Srv. J. LNĚNIČKOVÁ – R. HAIŠ, *Novohradské sklářství*, s. 122.

¹²⁷ Blíže Adolf KALNÝ, *Mzdový boj buquoyských sklářů na Novohradsku v roce 1824*, JSH 40, 1971, s. 99-103.

pracemi.¹²⁸ Úspěch mělo již první dílo *Die Theorie der Nationalwirtschaft*,¹²⁹ u kterého byla ceněna komplexnost pohledu na národní ekonomiku.¹³⁰ Jeho význam podtrhává i fakt, že práce byla znovu vydána v Německu v roce 2005. V úvodu ke knize se mimo jiné věnuje vztahu kultury k národu. Národ může být podle něj kultivován uměním; takový národ je pak příkladem živoucího bytí (*lebende Wesen*) a je pro něj snadnější rozlišovat dobro a zlo. K tomu, aby se národ dostal na vyšší kulturní úroveň, je zapotřebí svobodná vůle jednotlivců a jejich rozum. Zvláště rozum by pak měl v tomto procesu hrát rozhodující úlohu. Byla by tím prokázána účelnost vyšší národní kultury, která má svůj původ v řádu světa (*in der Natur der Sache*).¹³¹ Národní kultura musí být podle Buquoye nezávislá na vnějších vlivech a osobitá. Také se musí bránit útokům z vnějšku. Takováto okolnost je podle něj uzákoněna v přírodních zákonech. Podobně jako jsou zvířata chráněna srstí před chladem, jako je želva chráněna krunýřem, měla by být národní kultura chráněna před okolím občanskými právy.¹³² To ale samo o sobě k povznesení ducha na vyšší kulturní úroveň nestačí. Nesmí být opomenut vlastní zájem lidí o sebevzdělání, rozvíjení rozumu a vědy. Pokud tedy mluví o národním bohatství nebo rozumu, nemá tím na mysli jen materiální statky, ale také duševní bohatství (*physisches und moralisches Reichthum*).¹³³ S tím pak spojuje úspěch národního hospodářství. Vzkvétající ekonomika bude v takové zemi, jejíž obyvatelé budou vzdělání vlastenci, která si bude hájit své národní zájmy a hlídat kulturu před cizími vlivy. Podle americké historičky Rity Krueger patřil Buquoy k těm progresivním aristokratům, kteří chtěli povznést Čechy na intelektuální i ekonomickou úroveň Británie a Západu.¹³⁴ Je ovšem těžké říct, do jaké míry byly jeho technické a ekonomické zájmy motivovány snahou povznést Čechy a nakolik se jednalo o jeho vnitřní zaujetí pro vědu a techniku.

¹²⁸ Seznam jeho ekonomických spisů uvádí například T. ERNST, *Graf Georg von Buquoy*, s. 28-29.

¹²⁹ Georg VON BUQUOY, *Die Theorie der Nationalwirtschaft nach einem neuen Plane und nach mehreren eigenen Ansichten dargestellt*, Leipzig 1815.

¹³⁰ SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 202, Sbirka recenzí Buquoyových vědeckých studií.

¹³¹ G. VON BUQUOY, *Die Theorie*, s. 1.

¹³² TAMTÉŽ, s. 1-2.

¹³³ TAMTÉŽ, s. 3.

¹³⁴ Sr. R. KRUEGER, *Czech, German, and Noble*, s. 116.

Pro nenárodní zájmy by mluvalo jeho členství v různých učených společnostech. Byl na jedné straně zakládajícím členem *Jednoty pro povzbuzení průmyslu v Čechách* (1833), na straně druhé patřil i k pařížské *Société d'Encouragement pour l'industrie nationale*. Byl členem Královské české společnosti nauk, ale také berlínské *Königlich-Preußische Akademie der Wissenschaften* a mnoha dalších britských, německých i českých společností.¹³⁵ V Praze byl častým návštěvníkem salónu bratranců Kašpara a Františka Šternberkových ve Šternberském paláci na Malé Straně, kde se mohl setkávat se slavistou Josefem Dobrovským i historikem Františkem Palackým.¹³⁶ Je možné, že právě zde se nechal přesvědčit k angažovanosti ve vzniku Národního muzea. Muzeum mělo pomocí výstav a expozic různých sbírek prezentovat pokročilost vědy, zachovávat zlomky národní minulosti, poukázat na její bohatost a tím i podpořit patriotismus. Patrně nejvýraznějším ze zakladatelů byl hrabě Kašpar Šternberk, ale apel Františka Antonína Kolowrata v *Prager Zeitung* vyzýval k podpoře (ať už materiální či finanční) všechny mecenáše domácí vědy.¹³⁷ Vlasteneckému muzeu v Čechách, jak se instituce původně jmenovala, přispíval i Jiří Buquoy. Do konce roku 1819 věnoval muzeu pět set zlatých, knihovnu rozšířil o vlastní spisy a pokoušel se o zapůjčování odborných knih ze soukromých knihoven. V roce 1829 koupil čtyři akcie muzea.¹³⁸ Aktivně se podílel i na jeho chodu, když byl v letech 1820 – 1835 členem jeho výboru.¹³⁹ Stranou zájmu hraběte nezůstávalo ani malířství. Bylo běžné, že aristokracie vlastnila množství uměleckých děl. Ta ale nebyla v soukromých rukou dostupná veřejnosti. S řešením přišla skupina osvícenských šlechticů kolem Františka Šternberka, Rudolfa Czernina a Jana Nepomuka Buquoye, když v roce 1796 založila v Praze Společnost vlasteneckých přátel umění. Cílem spolku, který sídlil původně v Černínském paláci, bylo zřídit expozici obrazů, která by měla vzdělávat veřejnost, propagovat umění a vychovávat nové umělecké generace. Každý člen musel platit ročně sto zlatých jako členský příspěvek, což de facto omezovalo členskou základnu na jedinou skupinu, která si toto mohla dovolit – na šlechtu.¹⁴⁰ Ze získaných peněz si ale spolek nemohl dovolit kupovat

¹³⁵ Další společnosti, jichž byl hrabě Buquoy členem, uvádí M. KURUCOVÁ – V. HOKR – M. MAN, *Jiří František August Buquoy*, s. 21-23.

¹³⁶ R. KRUEGER, *Czech, German, and Noble*, s. 124.

¹³⁷ TAMTÉŽ, s. 169.

¹³⁸ H. TURKOVÁ, *Zapomenutý polyhistor*, s. 142-143.

¹³⁹ TAMTÉŽ.

¹⁴⁰ Více ke Společnosti vlasteneckých přátel umění R. KRUEGER, *Czech, German, and Noble*, s. 134-144.

mnoho obrazů. Situace byla řešena jejich zapůjčováním. Pokud některý z členů spolku zakoupil nový obraz, bylo jeho povinností půjčit ho na deset let společnosti.¹⁴¹ Mezi významné donátory patřil například Rudolf Czernin, který zapůjčil kolem padesáti děl, Jiří František Buquoy se sedmdesáti obrazy a František Šternberk, který jich zapůjčil přes tři sta.¹⁴²

Jiří František Buquoy ale nepěstoval kontakty jen v Čechách. Díky dopisu od francouzského matematika Josepha Diaze Gergonna, vydavatele *Annales de mathématiques pures et appliquées*, víme, že byl ve Francii uznávaný jako vědec. To potvrzuje i korespondence od německého chemika Lorenze Friedricha von Crella. Crell děkuje za Buquoyovu knihu a posílá mu na oplátku svá díla, včetně nového periodika *Journals für Mathematik*, pro které by chtěl zajistit publicitu jakou mají Gergonnovy *Annales*.¹⁴³ Množství dalších kontaktů bylo jen formálních, často pravděpodobně jen korespondenčních a krátkodobých. Možnost představit, konzultovat a porovnat své výsledky měl už v letech 1815 a 1818, kdy navštívil francouzskou akademii v Paříži.

Hrabě Buquoy upřednostnil vědu před dvorskými úřady (zastával jen úřad císařského a královského komořího) a vojenskou kariérou. Přesto se ve čtyřicátých letech začal zajímat o politické dění. Metternichova rakouská politika mu nebyla sympatická, zato ale sympatizoval s českým liberálním hnutím. Když v březnu 1848 vypukla v Rakousku revoluce a bylo svoláno shromáždění do Svatováclavských lázní, nechyběl u toho ani hrabě Buquoy. S hrabětem Františkem Thunem a Vojtěchem Deymem byl zvolen do Svatováclavského výboru, který vypracoval petici pro císaře s požadavky na respektování obou zemských jazyků a k zachování práv Koruny české. Pár dní nato věnoval výboru osm tisíc zlatých k volnému použití a jeho popularita velmi vzrostla.¹⁴⁴

Když 15. března uprchl Metternich z Vídně, k Buquoyskému paláci pochodovaly davy lidí, které Buquoyovi provolávaly slávu. Podle jedné anekdoty k davu promluvil. V reakci na Metternichův odchod měl v češtině říci „jeden taškář už šel, druzí půjdou za ním.“¹⁴⁵ Bouřící dav byl v tu chvíli ochoten provolat ho českým králem. Buquoy

¹⁴¹ L. KONEČNÝ, *Jiří František Buquoy a „La famosissima Notte“*, s. 78.

¹⁴² R. KRUEGER, *Czech, German, and Noble*, s. 141.

¹⁴³ L. NOVÝ, *K vědeckých zahraničním stykům Jiřího Buquoye*, s. 3-4.

¹⁴⁴ Karel SABINA, *Vzpomínky*, Praha 1937, s. 93.

¹⁴⁵ Informaci přináší H. TURKOVÁ, *Zapomenutý polyhistor*, s. 145. Tento popis se objevuje v romanetu Jakuba ARBESE, *Poslední dnové lidstva*, Praha 1985, s. 47.

finančně podporoval i studenty a dělnickému fondu věnoval 13 565 zlatých. Po Praze se šířily zvěsti o Buquoyově silné pozici, což znervózňovalo policii. Mezi lidmi kolovalo, že sedmašedesátiletý Buquoy spolupracuje s Josefem Václavem Fričem a Francií na plánech ke svržení panovníka a zřízení republiky.¹⁴⁶ Po svatodušních bouřích dala policie pokyn k zatčení Jiřího Buquoye. Byl uvězněn ve svatojiřských kasárnách na Hradčanech. Následovala série výslechů a o měsíc později byl propuštěn. Poté odešel z veřejného života, majetky předal synovi Janu Jirímu a dožil s manželkou převážně na Červeném Hrádku. Zemřel v nedožitých sedmdesáti letech 19. dubna 1851 v Praze a byl pochován do rodinné hrobky v servitském klášteře v Nových Hradech.

¹⁴⁶ Dozvídáme se o tom z nedávno objevené části korespondence Terezie Palacké svému manželovi Františku Palackému. Srv. Jirí KOŘALKA, *Poplašné zvěsti Terezie Palacké. Nad objevenými dopisy manželů Palackých*, *ĎaS* 27, 2005, č. 9, s. 24-27.

IV. Buquoyovo jádro filozofického názoru

IV. 1. Příroda a vzorec jejího života

Dílo, ve kterém hrabě Buquoy vysvětlil základy své filozofie, nazval „*Předchůdce mého nového filozofického systému, který je zcela založen na bez hypotéz, čistě empiricky pojatých, dále zcela bez hypotéz přísně reflektivně pokračujících, možných a přísně logicky uspořádaných zákonech, vztahujících se ke zcela se odkrývající přírodě*“.¹⁴⁷ Hned v názvu spisu se setkáváme se slovem příroda (*Natur*), jehož chápání není v dějinách filozofie jednoznačné. Co znamenalo v tomto případě nám poodhaluje báseň z roku 1825, kterou hrabě otiskl v jedné ze svých knih pod názvem *Was heißt Natur?*¹⁴⁸ Příroda je schematicky dělena na vnitřní a vnější svět. Nic takového ale samo o sobě v přírodě neexistuje, je to jen pomocné rozdělení a vychází z pohledu člověka. Za vnitřní svět přírody pokládá Buquoy tvůrčí činnost jeho vlastního Já, za vnější pak zbytek smysly pozorovatelného a poznatelného světa vnějších jevů (*Erscheinungswelt*).¹⁴⁹ Smysly pozorovatelný svět vnějších jevů s tvůrčí činností lidského Já jsou vnějším a vnitřním světem přírody a dohromady tvoří samu přírodu. Pro Buquoye je příroda totéž, co vesmír, universum nebo také přírodní celek. Člověku se zjevuje v různých podobách (obrazech), které nazývá *biotismy*. Rozeznáváme jejich pět základních druhů. Jednu skupinu tvoří horniny (*Lithobiotismus*), druhou rostliny (*Phytobiotismus*), třetí zvířata (*Zoobiotismus*), čtvrtou lidé (*Anthropobiotismus*) a poslední skupinu bychom mohli nazvat jako kulturu (*Polibiotismus*).¹⁵⁰ Předpona *poli-* je pravděpodobně použita ze slova *Politik* a zahrnuje například dějiny a státy. Blíže Buquoy druhy *biotismů* nerozebírá.

Vidíme zde, že člověk je součástí přírody a pochopitelně tak zcela podléhá jejím zákonům (*Naturgesetzen*). Přírodní zákony, které hrabě později nazývá prvotní normy

¹⁴⁷ „*Vorläufer meines neuen Philosophirensystems, des durchaus gestützt ist auf die hypothesenfrei rein empirisch aufgefaßten, dann hieraus hypothesenfrei streng reflektiv fortgesetzten und möglich strenglogisch systemisirten Gesetze an dem totalen Erscheinen der Natur, vom Grafen Georg v[on] Buquoy*“. SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 175, *Jádro*, s. 1.

¹⁴⁸ G. VON BUQUOY, *Auswahl*, s. 127-129.

¹⁴⁹ SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 175, *Jádro*, s. 1-2.

¹⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 1.

vládnutí (*Urnormen des Waltens*),¹⁵¹ se nám jeví na první pohled jako zcela spontánní, ale je jimi řízena stejně tak vůle člověka jako jeho myšlení. Přírodním zákonům podléhají dokonce i dějiny. Přírodě je prisuzována schopnost řídit sled historických událostí a člověk se na nich jen dále rozvíjí, není tedy aktivním tvůrcem dějin, je jimi ale formován. Buquoy je ve svém spise přesvědčen, že může prvotní normy všeho, co vyvstává z přírodního celku a je uvnitř i vně jeho samého, tedy přírodní zákony, poznat a rozhodne se o to pokusit.¹⁵² Chce sledovat proměny, které v přírodních zákonech probíhají. Jeho pozorování má být ale bez jakýchkoli hypotéz, bez předpojatých názorů, chtěl by celý problém nahlédnout s dětskou nenuceností. Uvědomuje si přitom, že představa, kterou si v hlavě vytvoří, nemusí odpovídat realitě a může být jen zdánlivá.¹⁵³

Cílem jeho zkoumání bude odhalit nebo alespoň vytušit vzájemný vztah mezi obrazy pozorovatelného světa uvnitř i vně jeho samého. Obrazy jsou zde míněny jednotlivé *biotismy*, které rozděluje na duševní (u něj *selbstbewußthaf*) a tělesné (*somatisch*) a dohromady tvoří celkový obraz (*Totalbild*), respektive obraz přírodního celku (*das Bild der gesammten Natur*).¹⁵⁴ Tato označení zavádí namísto špatně používaných termínů *Natur*, *natürlich* a jim podobných.¹⁵⁵ Termín příroda a jeho odvozeniny nelze v tomto smyslu používat, protože má obecnější význam než celkový obraz složený z jednotlivých *biotismů*. Po hypotézami nezatíženém pozorování přírodních obrazů, které Buquoy za přítomnosti věrohodných svědků provedl, přistoupí k další fázi svého zkoumání. Ze získaných informací sestaví přírodní zákony (nyní je přejmenovává na *Naturnothwendigkeit*). Nebude se samozřejmě řídit pocity ani se nenechá pomýlit fantazií, ale využije převážně matematických rovnic.¹⁵⁶ Pokud se mu podaří poznat (intuitivně vytušit) smysl a význam přírodních zákonů a přivést své myšlení k harmonii, tak by mohl sestavit i vzorec veškerého života (*All-lebensformel*).¹⁵⁷ Při pokusech o

¹⁵¹ Přírodní zákony (*Naturgesetzen*) nahrazuje nejčastěji za prvotní normy vládnutí (*Urnormen des Waltens*). Můžou mít ale i další názvy jako *Naturnothwendigkeiten*, *Modus-absolutheiten*, *Oscillationsimperative*, *Oscillationspostulate* či *Naturwaltensnormen*. Srv. např. TAMTÉŽ, s. 111.

¹⁵² TAMTÉŽ, s. 40.

¹⁵³ TAMTÉŽ.

¹⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 41.

¹⁵⁵ TAMTÉŽ, pozn. na s. 41.

¹⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 41-42.

¹⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 43.

vyjádření svých myšlenek ale naráží na různá úskalí. Některé obrazy jsou nám známé jen ve fragmentech. Buquoy jejich celistvost tuší a je mu vnitřně jasná, ale není ji schopen vyjádřit slovy, protože překračuje jeho vyjadřovací schopnosti. Své pocity z této bezmocnosti se nám pokouší přiblížit v básni:

*„Na sfigami obležené Théby,
nad plesnivým zdivem Babylonu,
nad Ninive, které mizí za ním,
nad Egbatanem, Sábou, Palmírou,
a Baktrou, Persepolí, ach!
Nad vámi, proviněné symboly,
chtěl bych plakat, ztrácím se i já.
Pak vzhlednu k noční obloze,
k děsivému prostoru blyštícího se světa,
chtěl bych pochopit vesmír – vyšší smysl,
a tajně mu naslouchat tady dole,
v šepotu pouštní květiny,
jako květina vyprávět celému Eufratu,
vše, co říkají jí hvězdy.
A potom opěvovat slast žalu,
onu, takovou slast mít možnost opěvovat,
tuto slast sebevědomí,
a putovat dál – pryč od lidského ruchu.“¹⁵⁸*

¹⁵⁸ „An der von Sphinxen umlagerten Thebe, / Uiber Babilons Modergemäuern, / Uiber der Ninive Schwinden dahin, / Und der Egbatan Saba Palmira, / Und der Baktra Persepolis, ach! / Uiber sie, des

Ve verších je patrná fascinace vesmírem, snaha pochopit ho a samozřejmě také v té době časté využívání motivů ze starověku. Vyjadřování se v básních není u Buquoye výjimečné. Považuje ho za vhodnou metodu, kterou lze vyjádřit myšlenky, jejichž obsah sice intuitivně vytušil, ale není schopen ho vyjádřit v prozaické formě. Básně by neměly být nijak vyumělkované, ale má jít o uvolněné filozofické básnění, případně básnické filozofování.¹⁵⁹

I jeho další postup při zkoumání přírody má být spíše básnický než vyjádřený ve větách. Přesto považuje svou metodu výzkumu za čistě empirickou a snaží se vyvarovat jakémukoli vmíšení pocitů, fantazie či hypotéz do jeho výkladu celkového obrazu přírody. Tím by se měl také přiblížit pochopení vzorce veškerého života, jehož kompletní pochopení začíná považovat za nedostižný ideál.¹⁶⁰ Vzorec je zde zatím myšlen ve smyslu vzorce analytické dynamiky, ale hrabě by ho chtěl jednou vyjádřit i pomocí matematiky. Je pravděpodobně přesvědčen, že pokud se mu podaří vyjádřit pohyb přírody, tak přijde i na rovnici života jednotlivých *biotismů*. Přitom musí mít ale stále na zřeteli, že se jedná o živoucí látky (včetně hornin). Pokud toto neopomine, tak se z jeho výkladu nevytratí harmonie, jako v případě běžné školské výuky.¹⁶¹ Pokud by například řekl, že je krystal neživý (jeho život je roven nule), tak riskuje lež, protože život v něm může být, jen je pozorovateli skryt (je *kryptobiotisch*). Je tedy mnohem bezpečnější tvrdit, že život krystalu je možné vyjádřit neznámou *x*. Tím říkáme, že jeho život má pro nás neznámý stupeň intenzity a jsme pravdě mnohem blíže, než pokud bychom mu život odepřeli. Podobně je to při pozorování vejce. Při pohledu na skořápku se nám může vejce jevit jako neživý předmět. Přitom je možné, že se uvnitř něj vyvíjí kuře. Podobně neživě se nám může jevit zvíře v zimním spánku nebo člověk při

Vergehens Symbole, / Möcht' ich weinen, vergänglich auch ich. / Dann, nach dem Himmel der Nächte hin blickend, / Nach dem Schauderraum funkeln der Welten, / Möcht' ich erfassen des Alls – hohen Sinn, / Und erlauschen ihn wieder hier unter, / In dem Geflüster der Blume der Wüste, / Kündend die Blume dem vollendem Euphrat, / Was zu der Blume sprachen die Sterne. / Und dann die Wonne der Wehmuth besingen, / Sie, diese Wonne, möglich besingen, / Sie, diese Wonne selgen Beweußtseyens, / Ferne zu wandeln – vom Menschengetriebe.“ TAMTÉŽ, s. 44-45.

¹⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 49.

¹⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 50-51.

¹⁶¹ Výuka ve školách probíhá pomocí zjednodušené představy o živé a neživé přírodě, tím ztrácí podle Buquoye vnímání přírody celistvost a rozpadá se na jakési malé položky inventárního seznamu. TAMTÉŽ, s. 52-53.

zdánlivé smrti.¹⁶² Rovněž nevhodně by se zachoval geometr, který by tvrdil, že kruh není elipsa. Kruh je přitom elipsa s nulovou excentricitou. Stejně nesprávné by bylo považovat přímkou za absolutně rovnou, neboť může mít pro nás nepozorovatelné zakřivení a být tedy z našeho pohledu *kryptokurve*.¹⁶³ Opakem je pak parabola, která je jednoznačně *phänerokurve*. Nakonec obrací své pozorování i k *anthropobiotismům*. Pokud by řekl, že kočovné nebo pastýřské národy nemají absolutně žádnou míru civilizovanosti (*Civilnexus*), tak by riskoval omyl, protože možná má taková tlupa lidí nepatrnou civilizační úroveň. Hned vzápětí se ale přesně takového omylu dopouští, když dodává, že podle jeho názoru je stupeň civilizovanosti takových lidských tlup roven nule.¹⁶⁴

V předešlých příkladech nám Buquoy názorně ukázal, jak jednotlivé projevy *biotismů* odpovídají jednotnému vzorci života. Pokud bychom si položili otázku, jestli mohou jednotlivé *biotismy* takto fungovat bez vzájemného vztahu, respektive nějakým způsobem mimo přírodu, odpovídá zcela přesvědčeně, že nikoliv. Podle právě vyloženého vzorce, podle kterého je neznámá x rovna v přírodě čemukoli kromě nuly (toto tvrzení bere zjevně jako postulát), je nemožné, aby se v přírodě vyskytovala nulová forma života. Vytvoříme-li tedy rovnici $x = 0$, vyjde nám, že je to možné jen mimo přírodu. Buquoy dochází k závěru, že mimo přírodu neexistuje žádná forma života.¹⁶⁵ S možností, že by rovnice, kde je x rovno nule neměla řešení, hrabě nepracuje a uniká mu tak zřejmě skutečnost, že cokoli mimo přírodu by mohlo být *kryptobiotisch*. Vzhledem k poměrně širokému pojmu přírody bychom se zde pouštěli do úvah o existenci skrytého života v jiné galaxii, ale tak daleko svým filozofováním Buquoy zřejmě nemířil.

Naopak se vrací ke vzorci veškerého života, který je pro něj stále méně dostupný a přiznává, že jeho zákonitosti nikdy zcela neodhalí. Přesto se chce pokoušet o jeho přiblížení během svého filozofování a bude se snažit popisovat vše, co mu tane na

¹⁶² TAMTÉŽ, s. 54 a pozn. TAMTÉŽ.

¹⁶³ TAMTÉŽ, s. 54-56.

¹⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 56-57.

¹⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 57-59.

mysl.¹⁶⁶ Ani nyní ale není schopen vyjádřit své myšlenky pomocí řeči, textu či algoritmu, ale pokusí se o to v písni, kterou by chtěl zanotovat:

*„Ustupuje zde jasnost různých názorů,
poznání se v ní rozpouští v pocit,
zde je obdivuhodné myšlení počtářů,
tupost ducha a bezmocnost vzdoru!
Zde je žezlo chladného rozumu,
smrti marný šat, bez moci, bez posvěcení!
Zde je přemýšlení, ono bláhové jednání,
které se trestá pyšným zaslepením!
Květy života uvadají – před myšlením:
zájemcem o ně je pouze tato píseň!“¹⁶⁷*

Skepse z poznání je v písni patrná. Ta ho ale od dalšího bádání neodrazuje, protože stále se měnící názory považuje za odraz charakteru vývoje přírody. Je přesvědčen, že pokud bude ve filozofování neustále pokračovat, tak se tím bude limitně blížit k poznání vzorce veškerého života. Protože stejně tak jako se vyvíjí embryo, kdy se mu postupně tvoří orgány a kostra, bude se ubírat i jeho filozofování k poznání kódu života, o kterém ví, že je nepoznatelný. Tato představa v něm vyvolává smíšené pocity. Na jedné straně se snaží dobrat nějakého výsledku a je přesvědčen, že k tomu má správnou metodu, na druhé straně si je vědom, že kýženého cíle nedosáhne. Tyto protichůdné pocity přisuzuje přírodě a podtrhuje to veršovaným zvoláním:

„Tak nádherně krásná jsi, přírodo;

¹⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 60.

¹⁶⁷ „Da weicht die Klarheit der Fälle der Anschauung, / Löst die Erkenntniß sich auf – in Empfindung. / Hier ist des Rechners bewundertes Denken, / Stumpfheit des Geistes und ohnmächt'ges Trotzen! / Hier ist der Zepter des kalten Verstandes, / Tod' eitel Zeug, ohne Kraft, ohne Weihe! / Hier ist das Grübeln ein thöricht' Beginnen, / Das sich bestrafet durch Hochmuthes Blendung! / Des Lebens Blüthe welkt hin – vor dem Denken; / Kunde von jenem – gibt nur das Lied!“ TAMTÉŽ, s. 60-61.

přesto stále neseš stopu zloby. ¹⁶⁸

Vzorci veškerého života se tedy podle vlastního přesvědčení přiblížil, ale neodhalil ho. Vysvětluje si to tím, že to není možné a ve své snaze dál nepokračuje.

IV. 2. Filozofování

Již v předchozí kapitole jsme narazili na množství neologismů, které hrabě pro své filozofování vymýšlel. S pokusy o zavádění nových slov se budeme u Buquoye setkávat často, protože byl přesvědčen, že nikdo z filozofů dosud nepochopil význam pojmu příroda a je tedy zapotřebí ho znovu vyložit a opravit špatně zavedené pojmy. Své odhodlání demonstruje dokonce bojovně laděnými verši:

„Proti léta trvajícím bludům omezených na boj mezi sebou

táhnou se zástupem ničících myšlenek. ¹⁶⁹

Jednou ze základních myšlenek, které ničí staré bludy, je představa živé přírody. Příroda nemá žádnou neživou formu, vše v ní je živé. V takovém případě ztrácí svůj smysl dělení přírodnin na organické a anorganické. Přírodniny dosud považované za neživé mají svou živoucí formu pouze skrytou a jsou tedy *kryptobiotisch*. Slovní spojení organické přírodniny by pak za daných podmínek bylo absurdum. Slovo *organisch* je tedy nahrazeno neologismem *phänerobiotisch*,¹⁷⁰ kde je předpona opět z řečtiny a výraz znamená viditelnou biotickou formu.

Dalším rozdílem oproti předešlé filozofii je začlenění člověka do přírody. Buquoy vytýká svým předchůdcům, že za přírodu považovali pouze *lithobiotismy*, *phytobiotismy* a *zoobiotismy*. Stranou tak zůstávali lidé, národy, státy a dějiny v rámci *anthropobiotismů* a *polibiotismů*. Ty stávaly mimo přírodu nebo dokonce v hierarchii

¹⁶⁸ „*So herrlich schön bist du Natur; / doch stets – trägst du der Mißgunst Spur.*“ TAMTÉŽ, pozn. na s. 64.

¹⁶⁹ „*Gegen langverjährten Wahn in Kampfesschranken / führ' ich eine Schaar zerstörender Gedanken.*“ TAMTÉŽ, s. 11.

¹⁷⁰ TAMTÉŽ, pozn. na s. 50.

nad ní, což je chápáno jako základní chyba.¹⁷¹ Člověk podle hraběte podléhá přírodním zákonům, i když mu zjevně není odpírána určitá míra volnosti.¹⁷²

Tím nenuceně přechází k třetí odlišnosti od minulých generací myslitelů. Kvůli tomu, že je člověk součástí přírody a je se svým myšlením řízen jejími zákony, není vlastním rozumem schopen rozvíjet myšlenky, které ho přesahují.¹⁷³ Zcela tak odmítá metafyzické myšlení člověka a vše, co bylo doposud metafyzikou nazýváno je podle něj jen přírodním zákonům podléhající *Metaempirie*.¹⁷⁴ Samozřejmě zde ale neodsouvá možnost přemítání o přírodě, rozvíjení filozofických otázek. Metafyzické otázky ale člověk nevymýšlí, nýbrž je získává. Ty jsou k přírodě ve zcela jiném vztahu než člověk. Na rozdíl od něho jsou totiž přírodou nepodmíněné, neomezené, nekonečné, přírodním zákonům nepodléhající (*nicht mehr naturhaft*) a nemají samozřejmě bytostnou povahu. Nazývá je *Metaphysikon*.¹⁷⁵ I způsob, jakým se *Metaphysikon* k člověku dostane je hraběti jasný. Metafyzické myšlenky jsou člověku zjevovány Bohem. Ten stojí dokonce nad přírodou a je ztotožněn s absolutnem. Buquoy se zde distancuje od představ, podle kterých je Bůh podoběn čemukoli přírodnímu. Považovat tedy Boha za *omoio-φύσις* je absurdní, neboť je metafyzický.¹⁷⁶

Zaměňování *Metaempirie* za metafyziku popouzí hraběte k velmi ostré kritice dosavadního filozofování. Označuje své předchůdce mimo jiné za naduté, ponížené pokrytce propadlé středověké scholastice, jejich názory za stupidní pověry, které jsou cítit zápachem mrtvol. Jde dokonce ještě dále, když jejich myšlení přirovná k vyvolávání duchů.¹⁷⁷ Kritiku si vysloužily i filozofické systémy, které považuje za nesmysly. Žádná filozofie nesmí být uzavřená v nějakém systému, filozofie jako uzavřený celek neexistuje. Existuje jen filozofování.¹⁷⁸ V případě filozofických systémů není tak radikální a svůj vztah k nim vyjadřuje opět pomocí dvojverší:

„Všechny systémy respektuj:

¹⁷¹ TAMTÉŽ, s. 7; dále TAMTÉŽ, pozn. na s. 52 a ještě kritičtěji TAMTÉŽ, pozn. na s. 105.

¹⁷² TAMTÉŽ, s. 7.

¹⁷³ TAMTÉŽ, s. 7-8.

¹⁷⁴ TAMTÉŽ.

¹⁷⁵ TAMTÉŽ, pozn. na s. 2.; dále TAMTÉŽ, s. 8-9.

¹⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 9.

¹⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 14-15.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 2; dále TAMTÉŽ, s. 73.

žádného jako jednotlivého si nevaž.“¹⁷⁹

Své filozofování vidí jako zcela uvolněné, nadšené filozofické básně, případně poetické filozofování. To je podle něj metoda, která je v souladu s pravdou, někdy může být blouzněním, ale neustále se slévá v jeden harmonický celek.¹⁸⁰ Snaží se filozofovat o různých věcech, ale nevytváří žádnou filozofii. Tím není jeho filozofování pouhým eklekticismem, nýbrž se harmonicky slévá ve svých částech. Skládá se z jednotlivých přírodních obrazů, nikoli pouhých vět. Pokud filozofuje, tak tak nečiní z žádné vnější potřeby filozofovat, filozofování je mu účelem samo o sobě, cítí se vnitřně donucen k filozofování, pociťuje až vnucenou potřebu intelektuálně se vybouřit. Filozofování ho potřebuje jako prostředek ke své existenci (*actio actionis causa*), bez člověka by žádné neexistovalo. Filozofovat může o vnějším světě pozorovatelných jevů (*Erscheinungswelt*), který před něj vystupuje částečně jako zdánlivý, z jeho vnějšího světa pocházející a částečně jako zdánlivá tvůrčí síla jeho Já. Při filozofování se snaží přivést k harmonii jemu zjevené ve své úplnosti i částech, rovněž přizpůsobit Já k *Erscheinungswelt*, aby to bylo pro něj samotného srozumitelné. Přestože to vše může být jen klam a iluze, vychází takový pokus z jeho nezávislé vnitřní potřeby. Ony podoby jeho nazírání jsou: množství, prostor a čas, kvalita, podstata a nahodilost, příčinnost, celek a jeho části, jednotnost u rozmanitosti, ano a ne, tušená úmyslnost na skutečnosti (teleoismus), bytí a činnost, podmět a přísudek, co a jak, látka a forma, *a posteriori* a *a priori*, objektivní a subjektivní, reálné a ideální, skutečné a fiktivní, fragmentární a systematické a podobně.¹⁸¹

Filozofování vychází z nekonečné skutečnosti vědomí a zejména ze tří premis:

1. Jsem si vědom svého vnitřního Já
2. Jsem si vědom světa vnějších jevů, který vchází na mysl mému vnitřnímu Já
3. Jsem si vědom, že se svět vnějších jevů dělí na dvě části. Pramení z něčeho, co již není mé Já a existuje jako něco, co vychází z tvůrčí schopnosti mého Já

Uznává, že obojí je možná jen klam a sen.¹⁸²

¹⁷⁹ „*Alle Systeme beachte; / Keins als das Einzige achte.*“ TAMTÉŽ, pozn. na s. 67.

¹⁸⁰ TAMTÉŽ, s. 49.

¹⁸¹ TAMTÉŽ, s. 1-5.

¹⁸² TAMTÉŽ, s. 5.

Jiří Buquoy myslí i na své případné následovníky. Kdo by chtěl vidět to, co vidí on, cítit, co on cítí, umět číst a interpretovat „objevené tajemné hieroglyfy“¹⁸³ tak, jak je čte a interpretuje on, kdo chce pociťovat harmonii světa, tak by se měl držet jeho rad. Prvním předpokladem je schopnost vymýšlet esoterické básně. Druhým potom žít nějakou dobu poklidný a hloubavý život v ústraní, tak, jak žil Buquoy. Musí umět přijímat dobré i zlé, chválu i kritiku panujícího názoru na svět. Být, stejně jako Jiří František, nezaujatý a nepodplatitelný, nenechat se ovlivnit školním vzděláním, oblíbenými názory, osobnostmi či hypotézami. Je třeba, aby byl schopen transcendentálního, spekulativního i meditativního myšlení, zároveň má ale pojímat své názory matematicky. Jako zkušený fyziognom přírody má umět rozpoznávat její povahu.¹⁸⁴

Jak je vidět, Buquoy vidí vlastní metody zkoumání přírody jako účinné a nezdráhá se nabádat k jejich následování. Není ale schopen vylíčit podrobně svůj filozoficky hloubavý život (*philosophisch-kontemplatives Leben*), může ho naznačit jen v obrysech a dát tak pouze podnět k jeho pochopení.¹⁸⁵ Hraběte může následovat ten, kdo najde v jeho filozofování zalíbení. Ostatní ať se vydají vlastní cestou. Buquoy nechce kárat ty, kteří nepůjdou v jeho stopách, výběr metody filozofického zkoumání je svobodnou volbou a jakákoli netolerance by se přičila jeho rozumu.¹⁸⁶ Upozorňuje ale zároveň, že ten, kdo nebude považovat pravdu za nejvyšší hodnotu života, není filozofem a znesvěcuje nejvyšší projev meditace a transcendentální hloubavosti myšlení.¹⁸⁷ Znovu podotýká, že filozofie je neuzavřené přemítání a každé považování vědeckého díla za uzavřené je pouhé chvástání. Vybízí čtenáře svých děl, aby je brali jen jako úvod k filozofii.¹⁸⁸ Je třeba mít na paměti, že v představě hraběte Buquoye je veškerý výzkum

¹⁸³ Jean Francois Champollion představil rozluštění hieroglyfů ve francouzské akademii v roce 1822. Tím se zvedla velká vlna zájmu o starověký Egypt a byly rovněž položeny základy egyptologie. Buquoy mluví o čtení a interpretaci hieroglyfů (*lesen und deuten*), což by mohlo souviset s jeho členstvím v zednářských lóžích, neboť svobodní zednáři se různě snažili hieroglyfy interpretovat a hledat v nich ukrytý tajný kód k pochopení světa. K esoterickému čtení hieroglyfických symbolů srv. Pierre DE LASENIC, *Egyptské hieroglyfy a jejich filosofie*, Praha 1935, s. 19-28.

¹⁸⁴ SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 175, *Jádro*, s. 64-67.

¹⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 69.

¹⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 71.

¹⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 72-73.

¹⁸⁸ TAMTÉŽ, s. 73.

zkoumáním přírody. Dokonce i psychology, historiky a filozofy nazývá přírodovědci a fyziky, neboť v obecném slova smyslu zkoumají přírodu.¹⁸⁹

IV. 3. Vztah k víře a rozumu

V díle se objevují i některé jevy, které chápe jako předem dané. Mezi takové postuláty patří vědění (ve smyslu pouhé domněnky) a víra. Obojí stojí k sobě v protikladu. Zatímco vědění (*Wissen*) je dokazováno vztahem člověka k vlastním rozumovým poznatkům, víra je potvrzována vztahem nějaké osoby k vnímání morálního dobra jiného člověka. Víra zde není chápána jako pouhá domněnka (*Vermuthen*), ale dává jí hlubší význam. Pro vyjádření toho, co považuje za víru, je německé slovo *Glaube* nedostatečné, a proto bude využívat francouzského výrazu *foi*.¹⁹⁰

Jeho vědění je pro něj potvrzením vlastního názoru, je zcela přesvědčen, že potvrzuje existenci (*Wesenheit*) názoru v přírodě. Naproti tomu víra potvrzuje existenci věřícího člověka v přírodě (doslova osobu, která je toho názoru, že víra je).¹⁹¹ Snaží se nám tedy vysvětlit, že pokud má někdo na něco nějaký názor, tak tento názor jednoduše existuje. Podobně je to u víry. Pokud někdo věří například v Boha, pak je zřejmé, že Bůh existuje (minimálně pro člověka, který v něj věří). Stejně silné přesvědčení může člověk najít ve vědění jako ve víře. Každý z postulátů (a stejně tak i postulát o existenci rozumu) je považován za nezpochybnitelný. Při rozhodování, jestli má být potvrzen či vyvrácen je rozhodující subjektivní pocit každého jednotlivce a nikoli nějaký všeobecný názor.¹⁹² Tím Buquoy vyjadřuje pochopení pro existenci individuality v člověku. Vzhledem k tomu, že je pro něj člověk součástí přírody a vše, co se kolem něj i uvnitř něho děje je přírodou zapříčiněno, dává nám tušit, že rozdílem mezi lidmi jsou jejich osobní zkušenosti, díky kterým pak může rozdílně nakládat s podněty, které od přírody (vnější i vnitřní) dostává. Dosud filozofové, podle hraběte, příliš neoceňovali víru a naopak přeceňovali vědění. On se snaží vyvážit oba názory.

¹⁸⁹ TAMTÉŽ, pozn. na s. 118.

¹⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 79.

¹⁹¹ TAMTÉŽ.

¹⁹² TAMTÉŽ, s. 80.

Vysvětlení má i pro ve světě se vyskytující dobro a zlo, krásu a ošklivost, pravdu a lež a další protiklady. Pozoruje, že vše se objevuje ve vzájemné následnosti. Kdo se vyšvihne do výšin krásna a dobra, bývá posléze svržen do bažiny ošklivosti a zla.¹⁹³ Důvod vidí v neustálé oscilaci přírody mezi vzestupy a pády, která nikdy neustane. Tento pohyb přirovnává jednak ke kyvadlu, jednak k vlně.¹⁹⁴ Pohyb v přírodě je pro něj sinusoidní. K podobné oscilaci dochází samozřejmě i v případě lidského zdraví. Podle Buquoye se člověku vrací nemoci v určitých intervalech a člověk to nelibě nese. Považuje pak nemoci za prohnanež brutální, za nestydaté, škodolibé a sprosté, za nestoudné plody přírody, které se ho snaží ochromit.¹⁹⁵ Tento názor člověka vychází z velkého nepochopení přírody a jejího neustálého vychylování od dobrého ke špatnému. Člověk musí zákonitě přetrpět i různá muka a bolesti, někdy se bolestmi svíjí a prosí Boha o pomoc. Princip oscilace se ale v přírodě nezmění, je zde pevně zakořeněn a zůstane zde věčně. Toto je věc, kterou podle něj někteří naturfilozofové nepochopili.¹⁹⁶ „*Myslíš si snad, syne prachu*“, oslovuje Buquoy člověka, „*že je zde příroda k tvým službám? Nebo si dokonce myslíš, že je protkána existencí sebevědomých bytostí, které v ní žijí? Jaký to bojácny sebeklam!*“¹⁹⁷ Spíš než aby se člověk houpal na vlně takového snění, měl by bojovat se svou pýchou a egoismem, kterým nerozumně miluje vnější přírodu.¹⁹⁸ Vyjadřuje zde pohoršení nad obdivováním přírody v užším slova smyslu, možná bychom řekli nad romantickým obdivem ke krajině.

Zajímavé je položit si otázku, jestli může člověk zkoumat sám sebe. Při hledání odpovědi si musíme nejprve uvědomit, že podléháme přírodním zákonům a jsme řízeni osudem (*Fatum*). Osud chápe Buquoy jako nutnost samu o sobě, která je zakořeněná v universu. Je vně i uvnitř člověka a je dán Bohem.¹⁹⁹ Všechny pohyby uvnitř člověka jsou jen naplněním osudu, moci světa. Představa, že je člověk morálně svobodný je

¹⁹³ TAMTÉŽ, s. 82.

¹⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 82-83.

¹⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 86-87.

¹⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 88.

¹⁹⁷ „*Meinst du etwa, Sohn des Staubes, es sey die Natur zu deinem dienste da? Oder meinst du nach nur, sie bestehe für die behagliche Existenz der in ihr lebenden sich ihren selbst bewusten Wesen? Welch eine feigherzige Selbstäuschung!*“ TAMTÉŽ.

¹⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 89.

¹⁹⁹ TAMTÉŽ, pozn. na s. 92.

pouhým preludem.²⁰⁰ Člověk ale nejedná neplánovitě a bez ohledu na okolí. Má svůj podíl na rozvoji universa. Osud je u člověka přirovnán ke spínacímu tlačítku stroje, které když se aktivuje, uvede stroj do předem nastaveného pohybu. Každý z nás se tím stává spoluvůrcem sériového pohybu osudu.²⁰¹ Každý z nás má ale také svůj rozum, u kterého si je vědom tří základních skutečností:

1. snaží se o spuštění oscilace
2. má v sobě přírodnímu životu odpovídající posloupnost jednotlivých momentů oscilace
3. shoda jednotlivých pravidel posloupnosti vede k celkové speciální oscilaci.

Nepochopení posloupnosti těchto tří kroků vedlo v minulosti ke špatnému chápání procesu myšlení a člověk se podle hraběte sám svými názory klamal.²⁰² A kdo to stále nechápe, čeká ho osud (*Schicksal*) se zpotvořenou tváří ironie, o které psal například Shakespeare.²⁰³ Jeho výtky se zde týká především povahy a úrovně vzdělání některých lidí, s tím souvisejícím jejich chováním, také ale politických institucí některých států a historických vztahů mezi zeměmi.²⁰⁴ O co konkrétně mu zde jde se nedozvídáme. Pokračuje jen velmi obecně, když říká, že vše, co se mu zdá falešné, špatné nebo zlé je v disharmonii s jeho pocity pro pravdivé, krásné a dobré. Nic z toho ale samozřejmě není proti přírodě či přírodním zákonům. Jedná se jen o protiklady, ke kterým příroda dochází během svého kmitání.

IV. 4. Vývoj přírodnin

Zvláštní systém vytvořil Jiří František i pro přírodniny (*Naturprodukte*). Patří mezi ně malby, básně, vědecká pojednání, filozofické systémy, budovy, umělecké zahrady i stroje stejně tak jako horniny, rostliny, zvířata či meteorické útvary. Rozděluje je na vlastní přírodní produkty (*Selbstgebilde*), mezi které patří kámen, rostlina, zvíře, ptáci

²⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 95.

²⁰¹ TAMTÉŽ, s. 96.

²⁰² TAMTÉŽ, s. 97-98.

²⁰³ TAMTÉŽ, s. 98.

²⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 99.

vejce, vylučované sekrety, močové, ledvinové i žlučové kameny a podobně. Další skupinou jsou instinktivní produkty (*Instinktgebilde*, *Instinktprodukte*). K těm patří ptačí hnízdo, včelí úl, příbytek bobra a další. Poslední skupinou jsou účelové či umělecké produkty (*Zweckgebilde*, *Kunstgebilde*, *Kunstprodukte*). Jako příklady vybírá dům, pluh, mlýn, sochu, báseň a filozofické pojednání.²⁰⁵ Stále nás tedy ubezpečuje, že cokoli je nám známé, je vzniklé činností přírody.

Každá ze skupin podléhá určitému vývoji, který se nám snaží přiblížit v několika krocích:

1. z útvaru A přírodního života se v určitý časový okamžik vyvinou zvláštní produkty a , a' , a'' a tak dále
2. tyto produkty reagují zpětně na útvar A , který je následně přeměněn na útvar B a vytváří ve druhém časovém okamžiku produkty b , b' , b'' a podobně
3. zároveň vznikne souvislost mezi útvarem (původně označeným A) a světovým organismem (*Weltorganismus*). Útvar stále leží mimo něj, ale je zakotven v přírodní činnosti a v momentech α , β a γ přeměňuje útvar B na útvar C , který vytváří produkty c , c' , c'' atd.
4. produkty c , c' , c'' reagují zpětně na předešlé útvary, vzniká útvar D a tak vše pokračuje

Měli bychom zde pozorovat proměnlivost všech útvarů a jejich produktů. Z jednoho se rodí další, posouvá se místo zrodu od původního útvaru k dalšímu. V přírodě tedy neexistuje strnulost a přírodní zákony řídí její pohyb.²⁰⁶ Podle Buquoyova schématu není vývoj lineární, ale točí se ve spirále. Ve svém vývoji pokročilejší jsou kupříkladu různé stanovy lidské společnosti, například zákony. Ty v žádném případě nejsou měřítkem samy o sobě. Jejich obsah vychází z tisíciletého podmíněného vývoje v přírodě a považovat je za provinění se proti přírodě je absurdum, protože vychází z přírodních zákonů.²⁰⁷

²⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 102-103, zvláště pozn. na s. 103.

²⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 107-109.

²⁰⁷ TAMTÉŽ, s. 111.

IV. 5. Mravní svoboda

Téměř ke konci spisu zmiňuje Buquoy dobu, kdy filozofové nepracovali s vlastními myšlenkami, ale vycházeli z názorů klasiků oboru.²⁰⁸ Jakmile ale lidé začali používat vlastní myšlení a pocítili „*paprsek světla vycházející z přírodních zákonů*“, začali trpět předsudkem o morální svobodě.²⁰⁹ Mysleli si totiž, že jejich mravní jednání vychází z nich samých a nikoli z přírody. Tuto změnu pozoruje Buquoy ve vědě po Newtonovi, kdy je glorifikováno lidské vědění.²¹⁰ Od té doby udělali filozofové (v Buquoyově terminologii přírodovědci) velké pokroky, ale stále někteří „*ohlodávají kosti platonismu a aristotelismu*“.²¹¹

Buquoy cítí potřebu objasnit vztah morálky a lidského jedince. V člověku se po tisíciletí utvářel vzájemně se ovlivňující vztah zvířecích pudů a jeho vůle. Touha po uspokojení zvířecích potřeb mohla omezovat jeho etické jednání, a naopak etické jednání brzdit zvířecí projevy.²¹² Eticky jednat je možné si zvolit. Ne však jednou a definitivně, pro takové jednání se člověk rozhoduje vždy znovu v různých situacích. Člověk podle hraběte jedná vždy tak, jak chce. Dokonce, i když je otrok donucen šlehnutím bičem k jemu nejprotivnější práci, vykonává ji na základě vlastní vůle, neboť dopouští, aby ono šlehnutí biče posunulo práci vpřed.²¹³ Jsou také případy, které působí pro mravní cítění člověka disharmonicky. Je to v okamžiku, kdy je člověk chválen nebo trestán. Ani na jednom z jevů ale není nic podivného, neboť vycházejí z přirozeného kmitání přírody a jsou tedy součástí přírodních zákonů. Zcela absurdní je představit si, že jsme nějak trestáni Bohem za své činy. Bůh způsobí takového odstrašování nepoužívá a úplným nesmyslem je, považovat ho za cokoli antropomorfního („*omoioanthropischer Gott ist eine Absurdität*“).²¹⁴ Kdyby někdo namítal, že v člověku by mohla být i nepoctivá touha, která by ho brzdila v mravním jednání, měl by Buquoy odpověď. V člověku je totiž nejen mravní svoboda, ale i určitý stupeň důstojnosti, který

²⁰⁸ Tuto dobu nazývá Thomas Kuhn předparadigmatickým obdobím v dějinách vědy. Srv. Thomas KUHN, *Struktura vědeckých revolucí*, Praha 1997.

²⁰⁹ SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 175, *Jádro*, s. 117.

²¹⁰ TAMTÉŽ.

²¹¹ TAMTÉŽ, s. 118.

²¹² TAMTÉŽ, s. 121.

²¹³ TAMTÉŽ, pozn. na s. 124.

²¹⁴ To vedlo k špatnému chápání křesťanství. TAMTÉŽ, s. 126-127.

pomáhá etickému jednání. Pokud by ale člověk chtěl jednat proti vlastní vůli, je třeba mít na paměti skutečnost, že vůle člověka je dvojího typu – jedna je v něm původní, druhou má danou. Pokud by tedy jednal proti své vůli, jednal by třeba jen proti jedné její části. Jako příklad bere opět situaci otroka. Kdyby jako otrok vykonával práci, která se mu přičí, jednal by proti své vnitřní vůli, ale to ostatně není činnost proti jeho celkové vůli. Vůlí otroka je podle Buquoye pracovat. A otrok raději vykonává práci, kterou nemá rád a je u toho šlehan bičem, než aby nepracoval vůbec. Tím tedy nejedná proti celé své vůli, ale jen proti té vnitřní.²¹⁵ Nemusíme snad dodávat, že takový příklad je jen ilustrativní a v praxi by hrabě otrokovi tuto teorii vysvětloval jen s obtížemi. To i sám přiznává, když říká, že on by popoháněn šlehaním biče nepracoval.²¹⁶ Dalším příkladem je „největší generál našeho století“, jehož garda byla v bitvě obklíčena nepřitelem a on se odmítl vzdát se slovy: „*Garda umírá, ale nevzdává se!*“²¹⁷ Tato garda také jednala jen proti své vnitřní vůli, protože nechtěla zemřít. Nejednala ale proti vůli obecně, neboť bojovala, což je chápáno jako vůle bojové jednotky.²¹⁸

Jako poslední záležitosti si hrabě všímal mravního dobra. Za dobré a počestné je ochoten považovat každé jednání, které je v harmonii s jeho morálním dobrem. Jinými slovy, pokud si jeho rozum představí příslušný prostředek *A* s účelem *B* a účel *B* bude harmonizovat s morálním dobrem, tak je počestný. Může se ale stát, že bude v souladu s morálním dobrem jen prostředek *A*, ale účel *B* už nikoliv.²¹⁹ Situaci se hrabě snaží přiblížit dalším příkladem. Představí si situaci, při které se musí rozhodnout, jak se bude k druhému člověku chovat, aby přitom byl sám se sebou v morálním ohledu spokojen. Pomocí vlastního rozumu rozhodne, že si nebudou užívat na náklady ani jednoho z nich. Když se ale zeptá proč, rozum už mu poradit nemůže. Odpověď najde ve smyslu pro mravní dobro (*Gefühl für moralisch Gutes*). Zjistí, že pokud by si užívali na náklady jednoho z nich, druhý by byl prvním pouze nástrojem k potěšení.²²⁰ Tuto myšlenku

²¹⁵ TAMTÉŽ, s. 131-132.

²¹⁶ TAMTÉŽ, s. 132.

²¹⁷ Buquoy zde má na mysli Napoleonova generála Pierra Cambronna (1770-1842), který byl v bitvě u Waterloo obklíčen britskou armádou a vyzván ke kapitulaci. To odmítl údajně se slovy „*La garde meurt, et ne se rend pas!*“ Podle jiné verze zvolal jen „*Merde!*“ Každopádně ho proslavily oba výroky. Srv. Jiří KOVAŘÍK, *Napoleonova tažení IV. Pád orla*, Třebíč 2004, s. 484.

²¹⁸ SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 175, *Jádro*, s. 132.

²¹⁹ TAMTÉŽ, s. 135-136.

²²⁰ TAMTÉŽ, s. 137.

vidí i v přikázání „*Miluj svého bližního jako sebe samého*“. Tato rada podle něj není výrokem hloubavého rozumu, ale právě živoucím „*vyjádřením oduševnělého smyslu pro etiku, od jehož toužebného pohledu se morální krása v rozjasněné božské formě vyšvihuje vysoko k nebesům.*“²²¹ Dál svoji teorii mravního dobra nerozvíjí. Není s podivem, že své myšlenky nedotahuje do konce. Snaží se přemýšlet o filozofických otázkách, ale uzavření vlastní myšlenky není jeho cílem. Dokonce odmítá snahu filozofů docházet vždy k závěrům, neboť to považuje za velký omyl. Sám dodává, že jeho filozofování (nikoli filozofie) je mu pouze prostředkem k „*intelektuálnímu vybouření*“, nejedná se o uzavřenou filozofii, která by podle něj byla nesmyslem. Jeho přáním je filozofovat, ne vytvářet filozofický systém.

²²¹ TAMTÉŽ, s. 138.

V. Závěr

Předkládaná práce se zaměřila na vybraný spis Jiřího Františka Buquoye a pokusila se ho interpretovat v rámci dobového vědeckého diskursu s ohledem na osobnost autora. Hrabě Buquoy vidí sám sebe jako samostatně myslícího vědce. Radikálně se vymezuje vůči předcházejícím generacím filozofů, v jejichž myšlení spatřoval mnoho nedostatků. Myslitelé od Platóna po Kanta podle něj nepochopili přírodu, když považovali její část za neživou, přeceňovali roli člověka v ní nebo ho dokonce stavěli mimo přírodu a zaměňovali metafyziku za metaempirii. V přírodě podle Buquoye neexistují neživé přírodniny, jejich živoucí forma je jen člověku skrytá (*kryptobiotisch*). Člověk je pevnou součástí přírody a zcela podléhá jejím zákonům. Nad přírodou stojí Bůh, který je považován za absolutno a člověkem není zcela chápateľný. Lidský jedinec je schopen přemýšlet o jevech, které ho překračují, ale sám není schopen takovou myšlenku (*Metaphysikon*) vymyslet; tu mu zprostředkovává právě Bůh. Jaká je ale další role Boha v přírodě či jaký je jeho vztah ke vzniku světa a jeho řízení se přesvědčivě nedozvídáme. Nevíme, jestli hrabětem různě nazývané přírodní zákony jsou podmíněny prvotně Bohem nebo je autor spisu považuje čistě za záležitost přírody, případně není-li Bůh s přírodou ztotožnitelný. Ačkoli bývá vztah Boha a přírody ve filozofii obvykle diskutován, *Jádro Buquoyova filozofického názoru* nám na tento problém odpověď nedává. Nelze zcela vyloučit, že Buquoy nenavazuje na metafyziku Barucha Spinozy, které se dostalo opětovného zájmu v první polovině 19. století. Spinoza rozlišoval mezi Bohem stvořitelem a stvořeným světem, kde ale obojí tvoří jeden celek. Analyzovaný Buquoyův spis nevyvrací, ale ani nedokazuje stejný pohled. Více se dozvídáme o vztahu člověka a přírody. Člověk, jako její pevná součást, se řídí přírodními zákony. Na rozdíl od zvířat se ale neřídí jen vlastními pudy, nýbrž je schopen myslet a jednat. Dokáže přemýšlet o věcech, které vidí kolem sebe, umí rozvíjet *Metaphysikon* a může si zvolit, zda bude jednat eticky či nikoli. Jeho vliv na okolní svět přesto není nijak silný. Nerozhoduje totiž o tom, co se stane. Je mu odpírán vliv na vlastní život, který je řízen osudem. Člověk není samozřejmě ani tvůrcem dějin. Ty rovněž podléhají přírodním zákonům a člověk je jen jejich aktérem. Volnost člověka je zde omezena na pozorování světa, přemýšlení o něm a na rozhodování o tom, jak se zachová v daných situacích. Individuální je u člověka jeho víra, jejíž existenci dokazuje tím, že člověk v něco věří.

Důležitější než vytvořit filozofický systém je pro Buquoye samotné filozofování. Cítí vnitřní potřebu intelektuálně se vyjádřit. Snaží se nenechat se ovlivnit názory jiných filozofů, školním vzděláním ani vlastními domněnkami. Pokud nenachází vhodná slova k vysvětlení svých názorů, vytváří neologismy. V případě, že má na mysli obtížně vyjádřitelnou myšlenku, použije k jejímu vyjádření básnických prostředků. Používání básní nebylo mezi romantickými naturfilozofy výjimečné, vyjadřoval se tak například i Friedrich Schelling. Vzhledem k tomu, že cílem Buquoyova filozofování nebylo vytvořit filozofický systém, nedotahuje často své myšlenky k závěrům. Končívá v době, kdy je spokojen se stavem svého filozofování. Je to podle jeho názoru mnohem přesnější metoda, než kdyby myšlenku uzavřel. Svůj spis ale nepíše jen pro vlastní uspokojení, ale předpokládá, že bude někdy studován. Zájemci, který by se chtěl přiblížit jeho metodám, doporučuje hloubavý život v ústraní, meditaci a předpokládá u něj schopnost filozoficky básnit. Takový člověk by měl tedy žít podobným životem jako Jiří František.

Ačkoli se Buquoy považuje za originálního myslitele, jsou patrné vlivy jiných filozofů. Přestože hrabě cituje ve svém spisu výhradně sebe, víme, že uznával Immanuela Kanta jako velkého myslitele. Byl to ale filozof předešlé generace, na kterou Jiří František navazoval. Běžně se předpokládá ovlivnění Buquoye Friedrichem Schellingem. Jejich názory jsou si skutečně v mnohém podobné, ale přímý vliv prokázán není. Víme ale, že Schelling udržoval kontakty s Buquoyovými přáteli Johannem Wolfgangem Goethem a Lorenzem Okenem. Zvláště s Okenem byl hrabě v častém kontaktu, vydával v jeho časopise své články a předpokládá se názorové ovlivnění mezi těmito naturfilozofy. Buquoy nebyl jediný z rakouské monarchie, který se stýkal s přírodovědci a filozofy z německého protestantského prostředí. S nimi byli v kontaktu například i Friedrich Schlegel či Adam Müller. Z dochované korespondence s různými vědci je patrné, že hrabě Buquoy platil ve své době za uznávaného filozofa, někteří se však pozastavovali nad formou vyjadřování jeho myšlenek, která se jim zdála nejasná a někdy také naivní. Vyplývá z toho, že jeho filozofie nevybočovala z dobového diskursu a patřil přesvědčivě mezi uznávané naturfilozofy. Za pozoruhodné bylo považováno spíše jeho vyjadřování, kterým se odlišoval.

VI. Seznam použitých pramenů a literatury

VI. 1. Seznam nevydaných pramenů

Státní oblastní archiv v Třeboni

Rodinný archiv Buquoyů, kart. 174, *Vysvědčení ze středních a vysokých škol.*

Rodinný archiv Buquoyů, kart. 175, *Jádro Buquoyova filozofického názoru.*

Rodinný archiv Buquoyů, kart. 202, *Sbírka recenzí Buquoyových vědeckých studií.*

Rodinný archiv Buquoyů, kart. 205, *Příspěvky hraběte k vlastnímu životopisu.*

Rodinný archiv Buquoyů, list č. 223, *Císař František I. uděluje Jiřímu hr. Buquoyovi privilegium na výrobu hyalitového skla.*

VI. 2. Seznam vydaných pramenů

ARBES, Jakub, *Poslední dnové lidstva*, Praha 1985.

VON BUQUOY, Georg, *Auswahl des leichter Aufzufassenden, aus meinen philosophisch-wissenschaftlichen Schriften und kontemplativen Dichtungen, für gebildete Leser und Leserinnen*, Prag 1825.

VON BUQUOY, Georg, *Die Theorie der Nationalwirtschaft nach einem neuen Plane und nach mehreren eigenen Ansichten dargestellt*, Leipzig 1815.

VON GEMMELL-FLISCHBACH, Max, *Album des kaiserl. königl. Theresianums (1746 – 1880)*, Wien 1880.

VON GOETHE, Johann Wolfgang, *Z mého života. Báseň i pravda*, Praha 1998.

Graf Buquoy als Philosoph und Dichter, Isis, č. 7, 1828, 602-606.

HÉSIODOS, *Zpěvy železného věku*, Praha 1990.

Statuten der k. k. Theresianischen Ritterakademie, Wien 1802.

ŽITNÝ, Milan, (ed.), *Nemeckí romantici*, Bratislava 1989.

VI. 3. Seznam použité literatury

BREITENBACH, Angela, *Analogie von Vernunft und Natur. Eine Umweltphilosophie nach Kant*, Berlin – New York 2009.

VON BUQUOY, Margarete, *Die Grafen von Buquoy – Aspekte ihrer Herrschaft*, in: Harasko, Alois (ed.), *Der südböhmische Heimatkreis, Kaplitz – Hohenfurth – Grätzen. Deutsche Kulturlandschaft an Moldau und Maltzsch I*, München 1986, s. 45-70.

VON BUQUOY, Margarete, *Eduard Mörike, Novohradské divertimento. Gratzener Divertimento*, České Budějovice 1991.

VON BUQUOY, Margarete, *Hrabě Jan Buquoy. Sociální reformátor doby osvícenství*, Feldkirchen – Westerham 2004.

CERMAN, Ivo, *Habsburgischer Adel und Aufklärung. Bildungsverhalten des Wiener Hofadels im 18. Jahrhundert*, Stuttgart 2010 (= Tübinger Beiträge zur Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte 72).

CERMAN, Ivo, *Habsburgischer Adel und das Theresianum in Wien 1746 – 1784 (Wissensvermittlung, Sozialisation und Berufswege)*, in: Cerman, Ivo – Velek, Luboš (edd.), *Adelige Ausbildung. Die Herausforderung der Aufklärung und die Folgen*, München 2006 (Studien zum Mitteleuropäischen Adel 1), s. 143-168.

CERMAN, Ivo, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008 (= Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska 7).

DELONG, Kenneth – SIMPSON, Adrienne, *Tomášek, Václav Jan Křtitel*, in: *Grove Music Online. Oxford Music Online*, URL: [<http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/28077>, staženo 28. listopadu 2009].

- VON ENGELHARDT, Dietrich – NOLTE, Jürgen, *Von Freiheit und Verantwortung in der Forschung. Symposium zum 150. Todestag von Lorenz Oken (1779-1851)*, Stuttgart 2002.
- EVANS, Robert John Weston, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997.
- FRIE, Ewald, *Adel um 1800. Oben bleiben?*, in: *Zeitenblicke* 4, č. 3, 2005, URL: [<http://www.zeitenblicke.de/2005/3/Frie>, staženo 9. dubna 2011].
- HADOT, Pierre, *Závoj Isidin. Esej o dějinách ideje přírody*, Praha 2010.
- HAIS, Rudolf, *Jiří František August hrabě Buquoy de Longueval (1781 – 1851)*, Výběr 31, 1994, s. 60-63.
- HANUŠ, Josef, *Národní museum a naše obrození. K stoletému jubileu založení musea*, Praha 1921.
- HERMACH, Jiří, *Přemítání o člověku, životě a době. Fakta, úvahy, souvislosti*, Praha 2006.
- HEUVEL, Jon Vanden, *A German Life in the Age of Revolution. Joseph Görres 1776-1848*, Washington 2001.
- HIRSCH, Ernst, *Graf Georg Buquoy. Ein vergessener Goetheanist*, [Wien 1975].
- CHALINE, Olivier, *Les Buquoy, d'Artois en Bohême*, *Revue des études slaves* 78, 2007, s. 431-450.
- CHARLE, Christophe, *Intelektuálové v Evropě 19. století*, Brno 2004.
- JAMME, Christoph, „*Entwilderung der Natur*“. *Zu den Begründungsformen einer Kulturgeschichte der Natur bei Schiller, Hölderlin und Novalis*, in: Strack, Friedrich (ed.), *Evolution des Geistes. Jena um 1800*, Stuttgart 1994, s. 578-597.
- JANKO, Jan, *Vědy o životě v českých zemích 1750-1950*, Praha 1997 (= Práce z dějin Akademie věd, série B, svazek 12).
- KADLECOVÁ, Markéta, *Gabriela Buquoyová. Život neprovdané dámy v první polovině 19. století*, České Budějovice 2004 (= diplomová práce Historického ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).

KALNÝ, Adolf, *Mzdový boj buquoyových sklářů na Novohradsku v roce 1824*, JSH 40, 1971, s. 99-103.

KALNÝ, Adolf, *Rodinný archiv Buquoyů (geneze, zpracování)*, AČ 43, 1993, s. 88-94.

KOBLASA, Pavel, *Buquoyové. Stručné dějiny rodu*, České Budějovice 2002.

KOLEKTIV AUTORŮ, *Katalog výstavy Po stopách společné historie. Nové Hrady 14. srpna – 30. října 2009*, Nové Hrady 2009.

KONEČNÝ, Lubomír, *Jiří František Buquoy a „La famosissima Notte“*, in: Kroupa, Jiří – Šeferisová Loudová, Michaela – Konečný, Lubomír, *Orbis artium. K jubileu Lubomíra Slavíčka*, Brno 2009, s. 77-83.

KOŘALKA, Jiří, *Poplašné zvěsti Terezie Palacké. Nad objevenými dopisy manželů Palackých*, *ĎaS* 27, 2005, č. 9, s. 24-27.

KOVAŘÍK, Jiří, *Napoleonova tažení IV. Pád orla*, Třebíč 2004.

KREJČÍ, Markéta, *Přetvoření divočiny v nádherný luh, aneb Terezie hraběnka Buquoyová a její Vallon chéri*, České Budějovice 2002 (= diplomová práce Historického ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).

KRUEGER, Rita, *Czech, German, and Noble. Status and National Identity in Habsburg Bohemia*, Oxford 2009.

KUHN, Thomas, *Struktura vědeckých revolucí*, Praha 1997.

KURUCOVÁ, Miroslava – HOKR, Vladimír – MAN, Miloslav, *Jiří František August Buquoy (1781-1851). Vědec, vynálezce a podnikatel*, Nové Hrady 2008.

DE LASENIC, Pierre, *Egyptské hieroglyfy a jejich filosofie*, Praha 1935.

LNĚNIČKOVÁ, Jitka – HAIS, Rudolf, *Novohradské sklářství a hrabě Jiří Buquoy*, *VHK JČM* 28, 1991, s. 116-124; s. 226-232.

MAJER, Jiří, *Kašpar Šternberk*, Praha 1997.

MAN, Miloslav, *Cestovní deníky Jiřího Františka Buquoye z cest do Francie a Itálie v letech 1803 až 1805*, České Budějovice 2004 (= diplomová práce Historického ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).

NOVÝ, Luboš, *K vědeckým zahraničním stykům Jiřího Buquoye (1781 – 1851)*, DVT 40, 2007, s. 1-11.

PAVLÁTOVÁ, Ludmila, *Dvoji pojednání o výchově šlechtické mládeže koncem 18. a počátkem 19. století: Franz Joseph von Kinsky a Ignaz Wildner von Maithstein*, Studie k sociálním dějinám 7, 1997, s. 139-172.

PAVLÁTOVÁ, Ludmila, *Pravidla šlechtické výchovy na konci 18. a na začátku 19. století*, Studie k sociálním dějinám 7, 1997, s. 59-64.

PEKAŘ, Josef, *Josef Hanuš. Národní museum a naše obrození. K stoletému jubileu založení musea, Praha 1921*, ČČH 28, 1922, s. 471.

PLEŠTIL, Dušan, *Okem ducha. Živá příroda v přírodovědných spisech Johanna Wolfganga Goetheho*, Praha 2006.

REILL, Peter Hanns, *Vitalizing Nature in the Enlightenment*, Berkeley – Los Angeles – London 2005.

ŘEZNÍK, Miloš, *Das romantische Wissenschafts- und Erkenntniskonzept des Grafen Georg von Buquoy*, in: Cerman, Ivo – Velek, Luboš (edd.), *Adelige Ausbildung. Die Herausforderung der Aufklärung und die Folgen*, München 2006 (= Studien zum Mitteleuropäischen Adel 1), s. 241-255.

SABINA, Karel, *Vzpomínky*, Praha 1937.

SCHAEFER, Gerhard, *Lorenz Oken und die Vision einer Synthese von Natur- und Geisteswissenschaften im heutigen Unterricht*, in: von Engelhardt, Dietrich – Nolte, Jürgen, *Von Freiheit und Verantwortung in der Forschung. Symposium zum 150. Todestag von Lorenz Oken (1779-1851)*, Stuttgart 2002, s. 28-40.

SCHÄFFNER, Klaus, *Lorenz Oken – ein biographisches Profil*, in: von Engelhardt, Dietrich – Nolte, Jürgen, *Von Freiheit und Verantwortung in der Forschung. Symposium zum 150. Todestag von Lorenz Oken (1779-1851)*, Stuttgart 2002, s. 130-137.

STIBRAL, Karel – KOMÁREK, Stanislav, *Význam přírodních věd pro estetické vnímání přírody*, DVT 37, 2004, s. 65-76.

- STÖRIG, Hans Joachim, *Malé dějiny filosofie*, Kostelní Vydří 2000.
- STRACK, Friedrich (ed.), *Evolution des Geistes. Jena um 1800*, Stuttgart 1994.
- ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila, *Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století*, Praha 2007.
- TEICHL, Robert, *Goethe und Georg Graf von Buquoy*, Chronik des Wiener Goethe-Vereins 19, 1905, s. 17-30.
- THOMAS, Ernst, *Graf Georg von Buquoy. Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Nationalökonomie am Anfang des 19. Jahrhundert*, München – Leipzig 1929.
- Tomášek Václav Jan Křtitel, in: *Československý hudební slovník osob a institucí II*, Praha 1965, s. 778-780.
- TURKOVÁ, Helga, *Zapomenutý polyhistor hrabě Jiří Buquoy*, Miscellanea 7, 1990, s. 131-165.
- URBÁNEK, Vladimír, *Eschatologie, vědění a politika. Příspěvek k dějinám myšlení pobělohorského exilu*, České Budějovice 2008 (= Monographia historica IX).
- URZIDIL, Johannes, *Goethe v Čechách*, Příbram 2009.
- VLAČIHOVÁ, Miroslava, *Jiří František August Buquoy (1781-1851) – novohradský vědec a vynálezce*, Rodopisná revue 9, 2008, č. 3, s. 15.
- VYBÍRAL, Jindřich, *Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech v období historismu*, Praha 1999.
- WINTER, Eduard, *Romantismus, Restauration und Frühliberalismus im österreichischen Vormärz*, Wien 1968.
- VON WURZBACH, Constant, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich II.*, Wien 1857.

VII. Seznam použitých zkratk

AČ	Archivní časopis
ČČH	Český časopis historický
DVT	Dějiny věd a techniky
ĐaS	Dějiny a současnost
JSH	Jihočeský sborník historický
Miscellanea	Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků
VHK JČM	Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích
Výběr	Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech

VIII. Přílohy

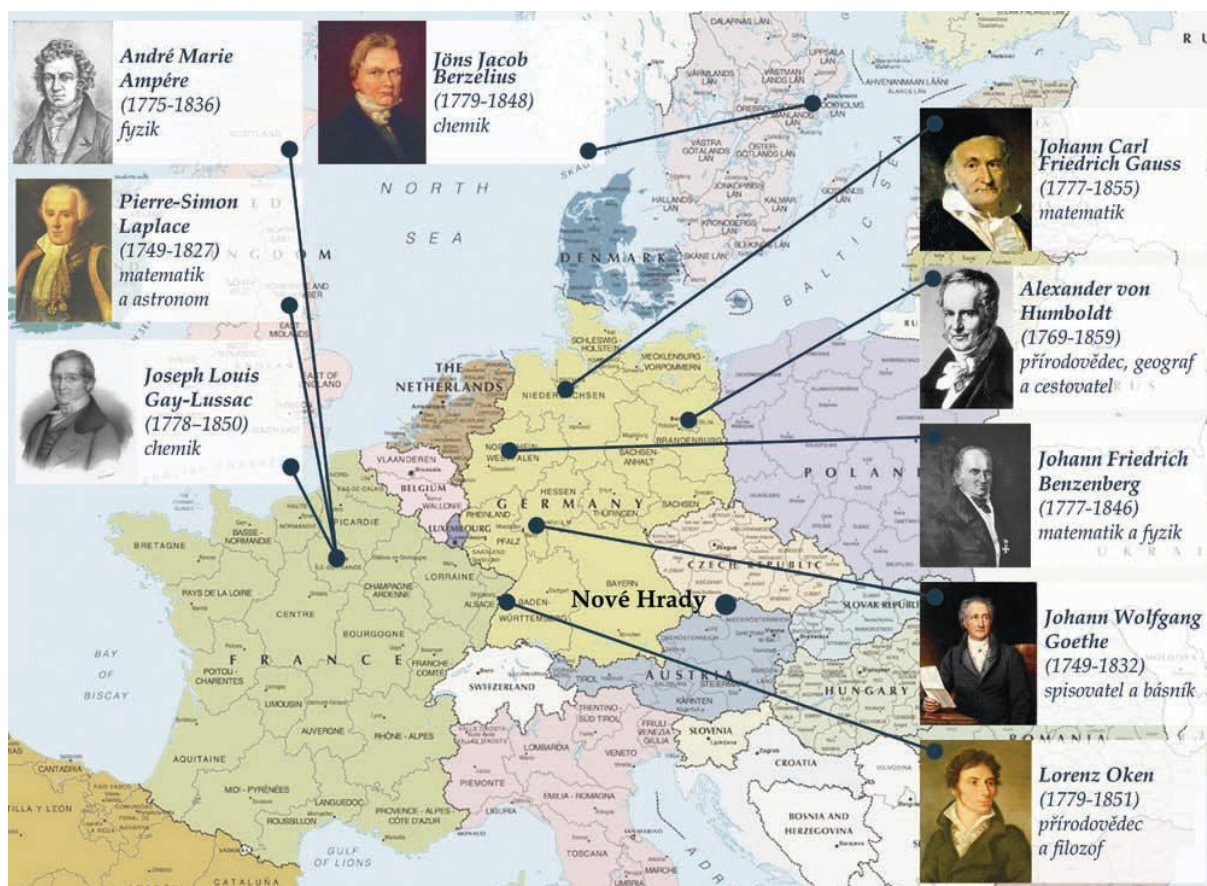
VIII. 1. Seznam příloh

1. Hrabě Jiří František z Buquoy na akvarelu od Niederhofera z roku 1829 [převzato z Margarete VON BUQUOY, *Eduard Mörike, Novohradské divertimento. Gratzener Divertimento*, České Budějovice 1991, s. 115.].
2. Mapa významných kontaktů Jiřího Františka Buquoye [převzato z KOLEKTIV AUTORŮ, *Katalog výstavy Po stopách společné historie. Nové Hrady 14. srpna – 30. října 2009*, Nové Hrady 2009, s. 17.].
3. Umělý vodopád v Terčíně údolí u Nových Hradů jako příklad romanticky upravené krajiny. Autorem akvarelu pravděpodobně L. Janscha, polovina 19. století [převzato z Margarete VON BUQUOY, *Eduard Mörike, Novohradské divertimento. Gratzener Divertimento*, České Budějovice 1991, s. 118.].
4. Apollón snímá závoj ze sochy Isidy-Artemidy. Rytina Bertela Thorwaldsena z frontispisu knihy Alexandra von Humboldta *Ideen zu einer Geographie der Pflanzen*, Tübingen 1807 [převzato z Pierre HADOT, *Závoj Isidin. Esej o dějinách ideje přírody*, Praha 2010, s. 295.].
5. Vědy zkoumají šlépěje Isidy-Přírody. Vyobrazení z knihy Andree von Segnera, *Einleitung in die Natur-Lehre*, Göttingen 1754 [převzato z Pierre HADOT, *Závoj Isidin. Esej o dějinách ideje přírody*, Praha 2010, s. 302.].
6. Ukázka jedné strany z *Jádra Buquoyova filozofického názoru* [převzato ze SOA Třeboň, RA Buquoyů, kart. 175, *Jádro Buquoyova filozofického názoru*, s. 36.].

VIII. 2. Vyobrazení



Příloha č. 1. Hrabě Jiří František z Buquoy na akvarelu od Niederhofera z roku 1829.



Příloha č. 2. Mapa významných kontaktů Jiřího Františka Buquoye.



Příloha č. 3. Umělý vodopád v Terčíně údolí u Nových Hradů jako příklad romanticky upravené krajiny. Autorem akvarelu pravděpodobně L. Janscha, polovina 19. století.



Příloha č. 4. Apollón snímá závoj ze sochy Isidy-Artemidy. Rytina Bertela Thorwaldsena z frontispisu knihy Alexandra von Humboldta *Ideen zu einer Geographie der Pflanzen*, Tübingen 1807.



Příloha č. 5. Vědy zkoumají šlépěje Isidy-Přírody. Vyobrazení z knihy Andream von Segnera, *Einleitung in die Natur-Lehre*, Göttingen 1754.

(un certain tact, 24)

nie yrmistat niefligat Spesit Spisus niefligat Spisus niefligat Spisus
Natipasspassu Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus
 jeduf in dat Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus
 passat dat Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus
 redif dat Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus
 is Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus

.. Willst du dat Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus
 .. Du bist Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus
 .. Nach dem Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus
 .. Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus
 .. Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus
 .. Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus
 .. Auf dem Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus
 .. Der Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus
 .. Zu Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus

Nach Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus
Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus
Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus Spisus

Příloha č. 6. Ukázka jedné strany z Jádra Buquoyova filozofického názoru.